ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 2,720 — Կ. ՊՈԼԻՍ, 1905, ՕԳՈՍՏՈՍ 20 — 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — 2 ՐԷՃԷՊ, 1323 — 20 ԱՂՍՈՍՏՈՍ 1321 — ՇԱԲԱԹ

بوزانتيون
ارمنيجه يومى وسياسى غزته، صاحب امتياز و مدير مسؤولى
بوزانت كچيان
مطبعه و اداره‌خانه‌سى بابعالى جاده‌سنده ۲۳-۲۵ نومرو

Բիւզանդիոն

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ԿԱՐԴԱԼ ՆԱԵՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԸ.

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿՈՒՑԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ

Բ.

Նախորդ յօդուածովս երկու դասակարգի բաժնեցի անոնք որ ըմբռնումի սրոյ ու գիտակից առնմանի մէջ պահպանած են ու կ'պահպանեն հոգեւոր ու կրօնական սէրը, պարտականութիւններն ու աւանդութիւնները։ Առաջին տեսակինը կ'կազմէր Նախնիքը, միտքով, սիրտով ու հոգիով կայն ժողովուրդը, որոնք «աւանդ» նախատական բառով կ'սիրենք որակել... զարգացածներս։ Տեսանք այդ ամփոփ տեսութիւնով թէ բաւական կ'պարտինք այդ դասակարգին։ Կարգն է քննել երկրորդը, Զարգացածը տեսնենք ասոնց ի՛նչ կ'պարտինք։

Նախ հարցնենք թէ ի՞նչ է զարգացածը եւ ապա՝ թէ ունի՞նք անկէ։

Երկու յօդուած, երեք ոտանաւոր, չորս քննադատական բաղխում, տեսակցութիւններու մէջ առաջին կեանքէ կտոր բրդուճ լրագրական ծանօթութիւններ, մէկ երկու օտար լեզուի խնցենկ տեղեկութիւն, և վերջապէս քանի մը թերթոնց գիրքի մը ճակատին անունը... եթէ հեղինակ, կ'կազմեն դասակարգն անոնց, որոնք կ'մկրտուին ու կ'ճանչցուին մեր մէջ «Զարգացեալ» փափուկ բառով. տեհա մեր գրական կամ այլապէս մտաւոր հրապարակին վրայ իրբեւ բանաստեղծ, գրագէտ, հեղինակ, հրապարակագիր, թղթակից եւ ուրիշ մակդիրներով գրիչ շարժողներու ստուար մեծամասնութիւնը, որոնք չեմ կարծեր թէ այս առնմանէն անցած ըլլան։ Հիմա տեսնենք թէ ո՞ւսկից կուգան ասոնք, ուսկի՞ց առած են իրենց միտքի ու սիրտի սնունդն եւ ի՛նչ է իրենց տուածը։

Ասոնց ամենքն ալ գրեթէ առանց բացառութեան տահմային թերի նախակրթութենէ մը եաք առաւելն, բացառաբար, օտար մէյնակարգ հաստատութեան մը բովէն անցած են, որոց իւրաքանչիւրը բնականաբար իր ըմբռնած ու գծած ուղղութիւնով առաջնորդած է այդ իրեն դիմողները։ Դպրոցական ընթացքէն եաք այդ ուսանողը, մտաւոր բացառութեամբ, եկած է նախ ի խնդիր հացի, զբաղած է արհեստով, առուտուրով կամ ուսուցչութիւնով, և եթէ ունեցած է ձգտում յառաջդիմելու՝ թղթատած է՝ առանց ընտրութեան՝ հանդիպած գիրքերը, թերթերն և հանդէսները, քիչ մը հացի համար, քիչ մը փառքի համար, քիչ մ'ալ արուեստին սիրոյն համար ինքնաթելադրուած է հրապարակ նետուելու և գրելու, երբեմն այդ գրուածը զամբիւղ նետուած է առանց արեւ աշխարհ տեսնելու, երբեմն սրբագրուելով ներկայացուած և երբեմն ալ նոյնութեամբ հրատարակուած է այդ գրութիւնը, և այսպէս կամ այնպէս քաջալերուելով չարունակած է ան գրել, գրել, գրել և վերջապէս ծանօթանալով հրապարակին՝ տիրանալ «գրագէտ,» «զարգացած» տիտղոսին։ Բռնեցէք միեւնոյն ասոր գրութենէ բղխած քանի մը գրութիւններ և պիտի տեսնէք նոյն անձը նկարագրուած իրբեւ լրատու, բանաստեղծ, քննադատ, քրոնիկագիր, կրօնագէտ, պատմագէտ և ամէն տեսակ գէտ—գէ՛տ։ Համրուելու չափ քիչեր միայն ունինք, որոնք իրենց թերութիւններով մէկտեղ ունին ուրոյն, որոշ ու գիտակից ուղղութիւն մը, նպատակ մը, ծրագիր մը, որմէ երբեք չեն շեղիր «Բիւնաւէր»ը, «Անկապ կարծիքներ»ը, եւն., օրինակի համար նոյնացած են արդէն իրենց սոսրագրութեանց հետ և մէկը տեսնելը պէտքը չզգար միւսը փնտռելու։ Նպատակս չէր քննադատել կամ մեղադրել մին՝ այսպէս, միւսն՝ անկէց ըլլալուն համար․ այլ ուզեցի ցոյց տալ թէ որոնք են մեր զարգացածներն եւ տեսանք որ առանց մեծամասնութիւնն իրենց գրելու եղանակին չափով զանազան ուղղութիւններով պատրաստուած անհատներ են, որոնք կոչուած են ըլլալ ռահվիրան միտքով իրենցմէ ստոր մնացած ժողովրդեան, որոնք կոչուած են ըլլալ աւանդապահը, պահպանն ու պաշտպանն իրենց Եկեղեցիին բնատեհմիկ աւանդութեանց։

Եթէ իրերու վիճակն այս է — եւ չեմ կարծեր թէ գտնուի ժխտող մը — այն ատեն մեր մէջ կ'պակսին իրական զարգացածներ։ Մանուկներու կրթութեան համար փորձառութեամբ գործադրուած մանկավարժական մեթոտներ — ուր լոյն բաժին, և աւելի ճիշդ, իբր հիմ կայ հոգեբանութիւնը — մանուկին միտքն Ազնուորդութեան գիտութեան պատրաստելու համար կ'սկսի անոր բնակած տունէն, դրացիէն, ճանչցած վարժարանէն, եկեղեցիէն, փողոցէն, թաղէն, եւլն․։ Բնութիւնն ու իրերը ճանչցնելու համար ցոյց կուտայ իր զգայարանաց ներքեւ ինկող առարկաները, մարմնոյ անդամները, գրիչը, գիրքը, գտակը, ժամացոյցը, թուղթը, հացը, չաքարը, եւն. եւն., և այսպէս յարունակաբար և տարիքանաբար կ'մարզէ անոր չօշափելու, տեսնելու, լսելու, ճաշակելու և դատելու կարողութիւնները, արդ, ինչպէս կարելի է սպասել մեր զարգացածներէն կրօնասիրութիւն, որուն համար ո՛չ մի ջանք, ո՛չ մի ուղղութիւն առած է, տրուա՞ծ է երբեք բացատրութիւնն որոշ, հասկնալի և պարզ կերպով այն ծէսերուն ու խորհուրդներուն նկատմամբ, որոց հանդիսատես եղած է մեր զարգացածն անգիտակցաբար՝ իր մանկութեան և պատահաբար՝ իր չափահասութեանը։ Երբ կարեւոր էր հոգեբանօրէն, մանկավարժօրէն ամէնէն առաջ, գոնէ տունէն եաք, գոնէ վարժարանին հետ ծանօթացնել իրեն Եկեղեցին և եղածը ամէնէն աւելի ատոր անծանօթ մնացած է, ինչպէս կարելի է սպասել անկէ եկեղեցասիրութիւն․ և երբ անիկա ամէնէն կարեւորին, իր սիրտին, միտքին, հոգիին ու յեղյատակներուն հետ խօսող ամէնէն էական այս գիտութեան ու ծանօթութեան կ'մնայ անծանօթ, ինչպէս կարելի է «զարգացած» կոչել զայն։ Զարգացում ըսելով կ'հասկնամ ես թէ՝ բարոյական և թէ՝ մտաւոր որոշ, մեկին, ներդաշնակ և տարիքանական յառաջացում մը․ զարգացած ըլլալու համար անհրաժեշտ պայման չէ — երկրորդական է — համալսարաններու բովերէն անցնիլը, պայման չէ հռչակաւոր մատենագէտներու հրապարակախօսութեանց ունկնդիր ըլլալը, պայման չէ գիտական մեծ կեդրոններու մէջ ապրիլ, ներով թափառումը, պայման չէ փայլուն, ոսկեզօծ ու մեծադղորդ տիտղոսներով ու դափնիներով պսակուիլը․ բուն զարգացածը ճիշդ մանկավարժական դրութեան զուգահեռաբար յառաջացած անձն է, որ առաջին օրէն և ամէնէն առաջ ստացած է, կարելիութեան սահմանին մէջ, բաւարար ծանօթութիւն իր ինքնութեանը, իր լեզուին, իր հոգեւոր ու բարոյական կեանքին նկատմամբ. զարգացածն այն է որ այս նախագծելիքներու հիման վրայ ամրապէս հաստատուելէ եաք, տարիճանաբար կ'առաջանայ, կ'բարձրանայ դէպ ի նախ այդ՝ ապա ուրիշ գիտութեանց բարձրագոյն կոյուածները. զարգացածն է այն որ ի վիճակի է գրով կամ խօսքով արտայայտել, դիտել, քննադատել, պատճառաբանել եւ հաստատ եզրակացութեան մը հասնիլ իր ըսելիքին. զարգացածը չի ծաղրեր, չարհամարհեր, չի պոռոտախօսեր, չի գայթակղեցներ, չի յուսահատեցներ, այլ ճարտար, խղճամիտ ու կարեկցող մօր մը պէս, բժիշկի մը պէս կ'քննէ վիճակն իր համայնքին, ըլլայ կրթական, ըլլայ կրօնական, ըլլայ բարոյական եւ անոր համեմատ կ'պատրաստէ իր դեղագիրը. և եթէ այս պարտական ալ չյաջողի, գոնէ պիտի ունենայ գոհունակութիւնը, խղճի հանդարտութիւնը՝ պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գիտակցութեամբ։

Ունի՞նք նշանակուած պայմաններով «զարգացեալ» դասակարգը, գոնէ ես չեմ տեսներ անձնական փորձառութիւնովս. եթէ զարգացած ըլլար մեր ժողովուրդը, գէթ անոր մէկ մասը, տարբեր, բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար մեր թէ՛ անհատական, թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ դպրոցական վիճակը. սկեպտիկ է մեր ժողովուրդը, անկրօ՞ն է, ուսումնատենչ է, ո՛չ մին, ո՛չ միւսը, այլ աննպատակ, անհաչեւ, ոչնչութիւնով զբաղող ուղղութեան մը մէջ է ան. կ'գնահատէ ուսումի կարեւորութիւնն ու չի վճարեր, կ'ձեւացնէ ճանչնալ կարեւորութիւնը կարող ուսուցչին կամ կրօնաւորին ու չի վարձատրեր, կ'ծաղրէ, կ'նախատէ կրօնաւորը կամ ուսուցիչն ու իր հոգեւոր պէտքերն ու զաւկին կրթութիւնն անոնց կ'յանձնէ, կ'գանգատի իրերու վիճակէն ու մատով դպչիլ ու օգնել չուզեր, եկեղեցիին անշքութիւնը սիրտը կ'նեղացնէ՝ կ'բացականչէ, քահանան ողջ է՝ կ'բացականչէ, քարոզ չխօսուելուն համար կ'բացականչէ, կ'ունենայ փառաւոր եկեղեցին ալ, խօսող քահանան ալ կամ վարդապետն ալ, և դարձեալ կ'բացականչէ, այս անգամ մէջ կ'նետուի ժամերգութեան երկարութիւնը, իբրեւ թէ ինք պատուորուած կամ պարտաւորութիւն զգացած ըլլար սկիզբէն մինչեւ վերջը կենալու և ունկնդրելու։ Տարօրէն ծայր հակասութիւն մը այսպէս որ ուրիշ կերպով չի կրնար բացատրուիլ, բայց եթէ որակելով անգիտակից, անհոգ, dégénéré բառերով։ Ուրեմն կրնանք ըսել թէ ունինք զարգացած դասակարգ, ուրեմն պէտք կ'մնա՞յ Եկեղեցիէն ուծացումի «ինչո՞ւ»ն փնտռելու։ Ֆրանսայի մէջ, իրաւ է, կը վտարուի կրօնականը՝ հակառակ Ֆրանսացւոց քաղաքակրթուած ազգ մ'ըլլալուն, սակայն այդ հալածանքը, որքան որ կրցեր ենք հասկնալ, հոն յանցաւորը կրօնականն ու իր բռնած ուղղութիւնն է որ տեղի տուած է այդ հալածանքին և հակառակ ատոր ժողովուրդին ստուար մեծամասնութիւնը դարձեալ անոր պաշտպան կ'կանգնի և յանցանքն իրը չէ եթէ չի կրնար յաջողիլ։ Հռովմէական Եկեղեցիին սկիզբէն ի վեր ձեռք առած և հետապնդած դրութիւնն է մեծագոյն և բուն պատճառն այս հալածանքին, ինչպէս դարեր առաջ ծնունդ տուած է բողոքականութեան։ Ընդհակառակը, Անգլիա քաղաքակրթուած ազգերէն մէկը, յոյժ կարկառուն և չնչտելի երեւոյթով մ'է որ կը ներկայանայ բարոյական աշխարհի մէջ իր առանին դաստիարակութեամբ, իր աւանդապահութեամբ, իր կրօնասիրութեամբ. թո՞ղ ըլլան անոնց մէջ զանազան յարանուանութիւններ, և սակայն իւրաքանչիւր յարանուանութեան պատկանող անհատ կատարեալ գիտակցութեամբ ունի իր Աստուածաշունչն ու Աւետարանն իր տանը մէջ, իր գրասեղանին վրայ, իր կնոջ, իր զաւկին ձեռքին մէջ գոնէ տերունական օրերուն։ Ո՞րն է ուղիղը, մե՞րը թէ ատոնցը, ո՞վ է զարգացածը, մե՞նք թէ ատոնք։ Ո՞վ իրաւունք ունի գոյութիւն ունենալ, ա՞ն՝ որ կ'թերանայ իր ընտանեկան, իր բարոյական, իր ընկերական ու կրօնական ամէնէն նուիրական պարտականութեանց մէջ, թէ ա՛ն՝ որ միամտօրէն կամ հասուն գիտակցութեամբ կուգայ կատարել այդ ամէնը։ Ըսենք վերջապէս թէ չունինք իրապէս զարգացած դասակարգ և հետեւակար նախնիքներէն եաք Եկեղեցին ալ թող չսպասէ ուրիշ ժողովուրդի։

*** Երկար ատենէ ի վեր ծեծուած ու սպառուած թերթն է «Լոյս»ը, որ մեր կրօնական կեանքին համար կենսական պէտք մը կուգայ լրացնել։ Ցաւակնութիւն չունինք իրեն խորհուրդ տալու թէեւ, սակայն օգտակար կ'նկատեմ ըսել թէ, թէպէտ մասնագիտական թերթ, բայց լաւագոյն և օգտակարագոյն պիտի ըլլայ մասնագիտական այնքան ներհուն գրուածներուն քովիկը ունենայ յատկապէս հասարակ ժողովուրդին համար ընթեռնլի բաժին մը, ուր ամփոփ ու պարզ ոճով բացատրուին կանոնաւոր դասակարգութեամբ ժողովուրդին մատչելի ծէսերը, տօնախմբութիւններն և ունեցած աւանդութիւնները։ «Բիւնաւէր»ի կիրակնօրեայ Աւետարաններու համառօտական բացատրութիւնը, կարծեմ, աւելի հաճոյքով կարդացուեցաւ ընթերցողներու մեծ մասէն, քան հերետիկոսներու վրայով գրուած երկարապատում գրութիւնները, առանց վերջինին կարեւորութիւնը ժխտելու, որ մասնագէտներու համար պէտք է։ Ընդունինք նաեւ առաջինին անհրաժեշտութիւնը, որ անխտիր ամէնուն համար մատչելի է։

Կ. ՔՀՆՅ. ԹՈՒԽՄԱՆԵԱՆ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Սնանկութիւնը (իֆլաս, faillite) վաճառականի յատուկ վիճակ մ'է և կ'նշանակէ վճարմանց դադարում (դաֆը թէէտիաթ, cessation de paiements)։ Սնանկ (միֆլիս, failli) կ'կոչուի այն վաճառականն որ չի կրնար պարտքերն ատենին վճարել։ Ոչ—վաճառական մը սնանկ չի կրնար հռչակուիլ, անոր պարտքերը վճարելու անկարողութիւնը ... (déconfiture) կ'կոչուի, որուն հետեւանքներն հիմնովին կ'տարբերին սնանկութեան հետեւանքներէն։ Սնանկութիւնն ջրդիւնք է սնանկին կամքէն անկախ աննախատեսելի ձախողանքներու, օրինակ, վաճառական Ա.ը, Բ. և Գ. վաճառականներուն վրայ կարեւոր առնելիքներ ունի։ Բ և Գ կ'սնանկանան. Ա. չկարենալով գանձումներն ընել ժամանակին, վճարումներն ալ չի կրնար ընել ատենին և սնանկ կ'հռչակուի։ Ա. իբր պարկեշտ մարդ երբեք չպիտի ուզէր սնանկանալ, եթէ կամքէն անկախ ձախորդութիւններու զոհ չերթար։ Սնանկութիւններու ամէնքն այսպէս աննախատեսելի դժբախտութիւններու արդիւնք չեն սակայն. կան որ սնանկին ցնդոյթի անզգուշութիւններուն կամ սխալանաց վերագրելի են (թագսիրաթլը իֆլաս, banqueroute simple), կան որ չարաշահութեանց ուղղակի հետեւանքն են (հիլէլի իֆլաս, banqueroute frauduleuse)։ Սնանկութեան օրինաց վրայ թէեւ ցարդ չատերուն կողմէ գրուած է, բայց անոնց գրեթէ ամէնքն ալ ցիրուցան ծանօթութիւններու հանգամանքն ունեցած են առանց ամբողջական ուսումնասիրութիւն մը ներկայացնելու. մեք պիտի ջանանք խնդիրն այնպէս մը քննել որ հետաքրքիր ընթերցողը կարենայ ստանալ ոչ թէ մասնակի տեղեկութիւններ, այլ կատարեալ ու ամփոփ գաղափար մը։ Այս նպատակաւ յաջորդական յօդուածներով հետզհետէ պիտի տեսնենք թէ ի՞նչպէս կ'յայտարարուի սնանկութիւնը, որո՞նք են անոր հետեւանքները, որո՞նք են սնանկութեան տեւողութեան միջոցին կիրարկելի օրէնքներն ու կատարելի գործողութիւնները, ի՞նչպէս վերջ կ'գտնէ սնանկութիւնը, ի՞նչպէս կ'զանազանուին խարդախ սնանկութիւնները պարզ սնանկութիւններէն, որո՞նք են անոնց պատիժները։

Սնանկութիւնը կ'յայտարարուի ձեռնհաս վաճառականական դատարանին կողմէ, կամ նոյն ինքն սնանկին խնդրանօք, կամ առնելիքատէրներուն պահանջմանօք եւ կամ դատարանին կողմէ ի պաշտօնէ (րէսմէն, d'office)։ Վաճառականական օրինագիրքին 148րդ յօդուածը կ'ըսէ որ վճարումներն ընելու անկարող վաճառականը պարտի մինչեւ երեք օր իր այդ վիճակն իմացնել դատարանին. 149րդ յօդուածը կը յաւելու որ այդ խոստովանութեան հետ պէտք է ներկայացնէ նաեւ հաշուեկշիռ մը (bilan, պիլանչօ), կամ զայն ներկայացնելու արգելք եղող պատճառները բացատրող գիր մը։ Հաշուեկշիռը պարտի պարունակել ունեցած բոլոր անշարժ եւ շարժական ինչքերուն թուարկութիւնը, պարտքերն ու պահանջքները, շահերն ու կորուստներն և ծախուց ցուցակը։ 290րդ յօդուածը ... (թագսիրաթլը միֆլիս (banqueroutier simple) կ'հռչակէ այն վաճառականն որ վճարումները դադրեցնելէն մինչեւ երեք օր հաշուեկշիռ չի ներկայացներ դատարանին։

Վաճառականի մը կողմէ դատարանին հաշուեկշիռ ներկայացնել կ'նշանակէ թէ սնանկ յայտարարուիլ կ'խնդրէ։ Դատարանը սակայն սնանկութիւնը չի հռչակեր անմիջապէս, այլ նախնական քննութեամբ մը կ'փնտռէ թէ մի՞ թէ խնդրանքը ներքուստ դիւրաւորութիւն մը պարտի, և ըստ այնմ կ'յայտարարէ կամ ոչ։ Վճարումները դադրեցնող վաճառականին առնելիքատէրները կրնան, առանց սպասելու որ անիկա հաշուեկշիռ ներկայացնէ, ուղղակի դիմել դատարանին ու անոր սնանկութիւնը պահանջել։ Ամէն առնելիքատէր կրնայ վճարում չընող վաճառականին սնանկութիւնը պահանջել ինչ որ ալ ըլլայ առնելիքին քանակը. դատարանը սակայն ստիպեալ չէ սնանկութիւնն անմիջապէս յայտարարել, այլ կ'քննէ վճարմանց դադարման պատճառները. ասոնք կրնան անցաւոր և դարմանելի դժուարութիւններու ծնունդն ըլլալ. դատաւորն այն ատեն սնանկութեան առաջքն առնելու յօրսով դիւրութիւններ կ'ընծայէ. օր, վճարմանց պայմանաժամ մը կ'երկարէ. երբ տեսնէ որ դարման չէ կարելի սնանկութիւնը կ'յայտարարէ։ Եթէ վճարումները դադրեցնող վաճառականն հաշուեկշիռ չներկայացնէ, առնելիքատէրներն ալ լռեն, դատարանը կրնայ հանրութեան շահը (intérêt public) նկատի առնելով սնանկութիւնն յայտարարել ի պաշտօնէ։ Որու նախաձեռնութեամբ որ ալ յայտարարուի սնանկութիւնը, անոր հետեւանքներն հետեւեալներն են միշտ.

1. Սնանկը՝ սնանկութեան յայտարարուած վայրկեանէն կ'զրկուի (dessaisi) ունեցած և ունենալիք (ժառանգութեամբ, երբ նուէր) բոլոր ինչքերն յաձանձելու (գնել, ծախել, վարձու տալ եւն.) կարողութենէն։ Վաճ. Օր. յօդ. 153։ Այս զրկումը (dessaisissement) սակայն արգելանք (interdiction, մահճուրիեթ) չի նշանակեր, ինչպէս երբեմն սխալմամբ կ'կարծուի։ Օրէնքը զրկելով սնանկը՝ յանձնաձնելու կարողութենէն, նպատակ ունի ոչ թէ անկարողութեան մատնել զայն այլ առնելիքատէրները պաշտպանել. այնպէս որ սնանկն իր ըրած մէկ գործողութեան ջնջումը չի կրնար պահանջել, «ես անկարող էի» ըսելով, բայց այդ գործողութիւնն առնելիքատէրներուն հանդէպ չեղեալ կը նկատուի։

2. Առնելիքատէրներուն առանձինն առանձինն սնանկին դէմ դատ բանալու իրաւունքը կ'ընդմիջուի։ Ցորչափ սնանկը սնանկութեան վիճակի մէջ է՝ առնելիքատէրները չեն կրնար առնելիքնին պահանջել անհատական դատավարութիւններով. հակառակ պարագային առնելիքատէրներէն մէկ քանին պիտի յաջողէին ամբողջապէս գանձել պահանջքնին մինչդեռ ուրիշներ բոլորովին պիտի զրկուէին, օրէնքը կ'ուզէ որ սնանկութեան մը բոլոր առնելիքատէրներն հաւասար բաժին ստանան։ Դատավարելու այս արգելքէն զերծ են սակայն առանձնաշնորհեալ (իմթիազլը, privilégiés) առնելիքատէրներն որք առնելիքնին երաշխաւորած են գրաւով, աւանդով և այլն. անոնք միշտ իրաւունք ունին գրաւն ևն. ծախելով իրաւունքնին գանձելու։ Ասիկա յոյժ տրամաբանական է քանի որ գրաւ, ևն. առած են սնանկութեան հետեւանքներէն վախնալով։

3. Սնանկին դեռ պայմանաժամը չլրացած պարտքերը պահանջելի կ'ըլլան, Վաճ. Օր. Յօդ. 154։ Ասոր գլխաւոր պատճառն այն է որ եթէ պայմանաժամերուն լրանալուն սպասել հարկ ըլլար հաշուեյարդարութիւնը (liquidation) երկար յապաղումներու պիտի մատնուէր. սնանկութիւնն անանկ վիճակ մ'է որ որչափ չուտ մէջտեղէն վերնայ այնչափ օգտակար է ամէնուն։ Պայմանաւոր (եթէ այս ինչ բանը տեղի ունենայ) առնելիքները սակայն պահանջելի չեն կրնար ըլլալ քանի որ սնանկութենէն կախեալ չէ այդ պայմանին տեղի ունենալը կամ ոչ. պայմանաւոր առնելիքը մէկ կողմ կ'դրուի պահանջատիրոջ յանձնուելու համար եթէ պայմանը տեղի ունենայ։ Պահանջելիութեան այս տրամադրութիւնը սնանկին պարտքերուն համար միայն ճշմարիտ է. անոր առնելիքներուն կիրարկելի չէ. անոնց պիտի ըլլար սնանկին պարտականները զրկել պայմանաժամի առաւելութենէն՝ դէպքի մը համար որուն պատասխանատու չեն։

Գրաւով, աւանդով եւն. չառանձնաշնորհուած (իմթիազսըզ) առնելիքներուն տոկոսը առնելիքատէրներուն հանդէպ բանալէ կ'դադրի։ Վաճ. Օր. յօդ 155։ Ասիթէն ունեցանք արդէն տեսնելու որ գրաւ, աւանդ եւն. կ'առնուի սնանկութեան հետեւանքներէն ամէն կերպով զերծ մնալու

ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի (11)

ԼՈՒԻ ԺԱՔՕԼԻՕ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ՝ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՔՈՒԱՆԿԸ

Զ.

Ասկէ զատ, չատ անհաւանական էր այս տեսակ արկած մը. իր ըրած վերջին հաշուեփակը իրեն կ'ցուցնէր թէ երկու հարիւր յիսուն միլիոնի հարստութեան մը տէր էր։ Նմանօրինակ դրամագլուխ ունեցող դրամատէր մը չի սնանկանար, բաց ի եթէ գլխովին նետուի սակարանական այն տեսակ մը շարժումներուն մէջ որոնք ուռակ մը պէս կ'անցնին՝ յիմարութեան մտեցող կատաղութեամբ մը իրենց մէջ նետուողներուն վրայէն։ Արդ, Բրէվօ—Լըմէռ ա՛լ չէր խաղար Սակարանին մէջ։

Բիչ քիչ իր դրամները ազատած էր խոչոր հասոյթ բերող գործերէն, որոնք սակայն չատ վտանգաւոր կ'դառնան վերջ ի վերջոյ, և զանոնք կ'գործածէր քիչ, բայց ապահով հասոյթ բերող գործառնութեանց։

Գիտնալով որ Հնդկաստանի և Մայրագոյն Արեւելքի հրապարակներուն վրայ, դրամը սովորաբար 12էն14 հասոյթ կ'բերէր, իր դրամատան մասնաճիւղեր բացած էր այդ տեղերու բոլոր ամէնէն կարեւոր հրապարակներու վրայ, Պօմպայի, Մատրասի, Կալկաթայի, Լահօրի, Բօլօմպօի, Ռանկունի, Սինկափուրի, Պաթավիայի, Շանկհայի, Հօնգ Քօնկի և Եօքօհամայի մէջ։

Այս մասնաճիւղերը անանկ տեսակ մը գործողութիւններ կ'ընէին որոնց մէջ լուրջ կորուստներն անկարելի էին. դրամ փոխ կուտային, մեծ մչակութիւններու, բրինձի, թէյի, չաքարեղէգի, սուրճի, լեղակի, աֆիոնի, և նաեւ մետաքս արտադրողներու, այս ապրանքներու Եւրոպա արտածուելու չրջանին, և իրենք կ'առնէին այդ արտածուած անտուկներու փոխանակագիրները զորս կ'ղրկէին Բարիզի կեդրոնական տուն, որու միակ գործը կ'ըլլար Մարսիլիայի, Լիվըրբուլի, Պորտոյի, Բարիզի, Լը Հավրի, Լոնտոնի, Անվերսի, Ամսթերտամի մէջ ծախել այդ փոխագիրները որոնց ապրանքներն իր սեփհականութիւնն էին։

Բրէվօ—Լըմէռ առանց վրայէն վար կ'դնէր իր փոխ տուած դրամը, անոր տոկոսը, նախապէս որոշուած չահն և մնացածը կը անձնէր արտադրիչներուն։ Բրէվօ—Լըմէռ որ անհոգին դրամագլուխներով կ'գործէր, քիչ քիչ աշխարհի գլխաւոր չահաստաններուն վրայ ամենակարեւոր գիրք մը բռնած էր։

Այնքան յողող վիճակի մը հասած էր որ իր տունը դրամի մթերք չէր ընդունէր ալ, այս յաւիտենական սնանկութեան պատճառով մեծատուներու որք ամէնափոքր յուզումի մը առթիւ սարսափած ըլլալով ուղղակի դրամը վճարել, մէկ օրէ միւսը կ'սնանկանան առանց սանթիմ մը կորսնցուցած ըլլալու։

Այնքան հարստացած էր Բրէվօ—Լըմէռ որ սքանչելի դիւրութեամբ կրնար բոլոր իր գործերը ի'ր դրամովը տեսնել առանց սանթիմ մը ուրիշէ առնելու։

Կարծես, իր ծնած օրէն, բարեբար ոգի մը իր ճամբուն վրայէն հեռացուցած էր բոլոր իր վտանգին խոչընդոտ եղող արգելքները։ Երբեք ճանչցած չէր այն դժուար ու տխուր ժամերը, որոնք, ամէն գործի մէջ, նոր սկսողներու վրայ կ'յարձակին։

Տասնըչորս տարիէ ի վեր Կոլոմպիթներու քովն էր երբ Հավանացի երիտասարդ Սպանիացիի մը հետ ծանօթացաւ, Մարքիզ Լարա—Բօէլյօ Ալթավիլլայի հետ, որ հաստատ իր բաթոռնին քով ձգուած չափազանց խոչոր հարստութեան մը, սնանկանալու վրայ էր, որովհետեւ կ'ծախսէր առանց հաշուելու, ու չատ աւելի քան իր եկամուտները։

—Եթէ չկանոնաւորէք ձեր կեանքը, օր մը ըսաւ իրեն Բրէվօ—Լըմէռ, տասը տարիէն առանց մ'անգամ չպիտի մնայ քովերնիդ։

—Ի՛նչ կ'ուզէք որ ընեմ, սիրելիս, պատասխանեց Մարքիզը, պանքատանները կարծես կ'հալին ձեռքերուս մէջ. ու յետոյ, ամէն մարդու ճակատը գրուած է ինչ ըլլալիքը։

—Երեք հարիւր հազար ֆրանք եկամուտ ունիք և հինգ հարիւր հազար կը ծախսէք։

—Շատ ճիշդ, ըսաւ Քուպացին ծիծաղելով, բայց ես ընելիքս որոշած եմ, պիտի կանգ առնեմ ճիշդ այն ատեն երբ տասներկու հազար եկամուտ մնայ. յետոյ պիտի ամուսնանամ նորատի աղջկան մը հետ որ այդչափ մըն ալ ինք պիտի բերէ, և քաղուիմ երթամ պիտի գաւառ մը, ուր պիտի ջանամ մոռնալ, արշաւները, զբօսանքները, սուղ ճաշերը, առաջին գերասանուհիները, խաղերը և ակումբի կեանքը, վաւաշներս պիտի ծեծցնեմ, վարդենիներ պիտի պատուաստե՛մ, նարօ և տապալի պիտի խաղամ դրացիներու և անոր հօրը հետ։

—Սքանչելի՛, չնաշխ՛, ժպտելով յարեց Բրէվօ—Լըմէռ, բայց ինչո՞ւ չսպասէք մինչեւ հինգ հարիւր հազար ծախսել, ձեր հարստութիւնը պահելով հանդերձ։

—Պատի՛ւս վկայ, եթէ կարենաք ինծի սորվեցնել ծախսելով հանդերձ դրամս պահելու արուեստը, պատրաստ եմ ձեր խորհուրդներուն հետեւելու։

—Շատ պարզ է, անցեալ տարի վեց միլիոն չորս հարիւր իննսուներ վեց հազար ֆրանք ունէիք բաթռոններուս քով։

—Ճիշդ, այո՛։ Ասկէ մնացեր։

—Չորս հարիւր իննսուն վեց հազար ֆրանք տասը ամիսէն քիչ ժամանակի մը մէջ, տոկոսներն ալ հետը ըլլալով։

—Ուրեմն հիմա ձեզի կ'մնայ կլորիկ հաշիւով վեց միլիոն։

—Ողորմած հոգի Պարէմի, նախկին օրերիս աղանատերէս չափ հրաշալի կ'սորամաբանէք։

—Լաւ ուրեմն, ձեր վեց միլիոնին հարիւրին տասը արտադրել տալով կ'ունենաք տարին վաթսուն հազար ֆրանք աւելնալու համար, ինչ որ կարծեմ ձեր ախորժակին չափ է։

—Հետզհետէ աւելի աղէկ, բայց հարիւրին տասը չահելու միջո՞ցը։

—Շատոնց գտեր եմ։

—Ականջս ձեզի է։

—Բաւական ատեն կայ Կոլոմպիթներու քովը գտնուիլս, ու ա՛լ խոչոր գործերը զաղտնիք չունին ինծի համար. ուրեմն, վստահեցէք ինծի ձեր վեց միլիոնը, դրամագլուխը դնող ընկերի անունով, բանամ նոր ձեռով դրամատուն մը որու մասին երկար ժամանակէ ի վեր կը խորհիմ, և ես կուտամ ձեզի պէտք եղած տասը առ հարիւրը։

—Ընդունեցա՛յ, ըսաւ անմիջապէս Հավանայի քաղաքացին իր խօսակիցին, որ չէր կրնար հաւատալ ականջներուն։ Բայց, ներեցէք որ պզտիկ պայման մը առաջարկեմ, որովհետեւ ես ալ իմ գաղափարս ունիմ։

—Տեսնենք այդ պայմանը, պատասխանեց Բրէվօ—Լըմէռ որ ուրախութենէն կ'դողդողար։

—Կրնայ ըլլալ որ երկուքս մէկտեղ աւելի չուտով սնանկանայինք, քան որչափ եթէ ես մինակս մնացեալ դրամ քաչէի։ Հակառակ ասոր, նորէն կ'վստահիմ ձեզի իմ վեց միլիոնս, պայմանաւ որ ատոր մէջէն առնեմ ինծի տասներկու հազար ֆրանք եկամուտ ապահովող գումարը, որպէսզի կարենամ զուարթօրէն կործանիլ։ Այս եկամուտը ֆրանսական պետական թուղթերով պէտք է ապահովուի ինծի, այդ թուղթերը պիտի պահենք Ֆրանսական Պանքային նկուղներուն մէջ, ուր աւելի ապահով պիտի ըլլան, քան թէ իմ գրասենեկիս մէջ։

—Լոջօրէ՛ն կ'խօսիք։

—Պատրաստեցէք թուղթը, ու վաղն իսկ կ'ստորագրեմ։

Այս հիմերուն վրայ գրուեցաւ ընկերութեան պայմանագիրը, և երիտասարդ Սպանիացին ասկէ զատ իրաւունք ունեցաւ նաեւ չահուն մէկ հինգերորդին ալ։ Տասը տարի յետոյ, երբ ընկերութիւնը լուծուեցաւ, դրամագլուխ դնողն իր դրամէն զատ կ'առնար նաեւ տասներկու միլիոնի գումար մը և Բրէվօ—Լըմէռ մինակը կ'չարունակէր գործերը վաթսուն միլիոնի դրամագլուխով մը, զոր անկէ ի վեր հնգապատկած էր արդէն։ Իր տան հիմնարկութեան տարին փոխանակութեան գործակալի մը աղջկան՝ Օր. Սիւզան Օսմոնի հետ ամուսնացած էր, որ իր հինգ հարիւր հազար ֆրանք դրամօժիտին կը միացնէր հազուագիւտ գեղեցկութեան մը բոլոր հրապոյրները, առանիկնոջ պատուաբեր և ընտանիքին երջանկութիւնն ապահովող յատկութիւններու ընկերացած։ Պազարին, հաշուող և անձնասէր, ինչպէս բոլոր փառասէրները, Բրէվօ—Լըմէռ ունեցաւ սակայն իր կեանքի ամբողջ տեւողութեանը միջոցին ճշմարիտ պաշտամունք մը հանդէպ իր կնոջ։ Այս միութենէն երեք զաւակներ ծնած էին, անդրանիկը Բօլ, որ քսան երեք տարեկան էր այս պատմութիւնը սկսած ատեն, հրամատար էր հեծելազօրներու 4րդ. զօրաբանակին մէջ, կատարեալ մարդ մ'էր, վեհանձն, տոկուն, և ֆիզիքապէս ճիշդ ու ճիշդ նմանելով Ֆրանսացի սպայի այն տիպարին, զոր Տըթայլ և Նէօվիլ իրենց վրձիններ տակ անմահացուցած են։

Կրտսերը՝ Ալպէր, որ Բօլէն երկու տարով միայն պզտիկ էր, անոր նման, մարմնի առնական չնորհներն և կատարեալ գեղեցկութիւն մ'ունենալով հանդերձ, զօրս ժառանգած էին իրենց մօրմէն, իր հօրն անձնասիրութիւնն ու սրտի չորութիւնն ալ ժառանգած էր առանց անոր աշխատելու յատկութիւններն և գործի մէջ ունեցած պատուաւորութիւնը ժառանգելու, որոնք իր հօրը յաջողութիւնն ապահոված էին։ Ամենամատաղ տարիքէն մեծցած ըլլալով ճոխութեան մէջ, սովորած ըլլալով ամենափոքր նշանի մը վրայ իր բոլոր քմահաճոյքները կատարուած տեսնելու, մարդիկն իրենց հարստութեան քանակին վրայէն կ'դատէր, իրեն նման առատութեան մէջ ծնելու բախտը չունեցողները նկատելով իբր անարգ հօտ մը որ տառապելու և հաճոյքին ծառայելու համար միայն աշխարհ եկած է։

(Շար.)

համար. անմրցար պիտի ըլլար ուրեմն անոնց ալ տակաւ իրաւունքը դադրեցնել: Օրէնքը չասանձնացնորհուած աննելիքներուն տակաւը կ'կեցնէ անհաւասարութեանց առաջքն առնելու համար: Ցայտնի անհաւասարութիւն մը երեւան պիտի ելլէր եթէ տակաւոր ու անտակոս աննելիքներ գտնուէին և տակաւոր աննելիքներուն տակաւ բանիլ չարունակէր: Տակաւ աննելիքներուն հանդէպ բանելէ կ'զգուշ, չի նշանակեր թէ սնանկը տակոս վճարելու պարտականութենէն վերջնականապէս կ'ազատի, այլ առժամապէս. եթէ ուզէ սնանկութենէն ատքի պատուաւոր վիճակին մէջ վերահաստատուիլ (réhabilitation) պարտաւոր է մայր պարտքն ամբողջովին վճարելէ զատ, վճարել նաև բոլոր տակոսները:

5. Եթէ սնանկին աննելիքատէրներն աննելիքնուն փոխարէն առած գրաւնուն վաճառման համար հարկ եղած օրինական գործողութիւնները չեն կատարած, սնանկութեան յայտարարութենէն վերջ այդ գործողութիւններն ալ եւս չեն կրնար կատարուիլ և գրաւը չեղեալ կ'նկատուի: Վոճ. օր. յօդ. 158. Ասիկա կատարելապէս արդար է. որովհետեւ հակառակ պարագային չատեր գրաւ ունէինք ըսելով գրաւի գործողութիւնները պիտի կատարէին ու մեծ զրկանք պատճառէին բարեմիտ աննելիքատէրներուն: Օրէնքին կամքն է որ սնանկութեան յայտարարուած վայրկեանէն գիրքերը ճշտուին, ու ամէն ոք յստակօրէն տեսնէ թէ ա'լ ինչ կ'ուզէ:

Հոս կ'աւարտին սնանկութեան այն հետեւանքներն որք սնանկութեան յայտարարութենէն վերջ տեղի կ'ունենան. կան նաև սնանկին՝ սնանկ յայտարարուելէն առաջ կատարած գործառնութեանց վրայ ազդող հետեւանքներ զորս պիտի տեսնենք յաջորդով:

ԱՐՄԵՆԱԿ ԻՆՃԷԵԱՆ
(Փաստաբան)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՇՏՈՒԹԵՆԷՆ ՄԷԿ ՕՐ ԱՌԱՋ

Կիրակի առաւօտ ճաբոնական պատուիրակութեան քարտուղար Մ. Ատալի պատուիրակութեան կողմէ հրահանգ ստացաւ ռուս պատուիրակութեան քարտուղար Մ. Բլանսոնի միջոցաւ հարցնելու թէ Մ. Վիդդէ կ'հաւանի՞ յետաձգելու յառաջիկայ նիստն որ պիտի գումարուէր երկուշաբթի օր: Մ. Վիդդէ կ'ներէ թէ առանց տեղեկութիւն ունենալու այս դիմումին վրայ, օգոստոսեալով պատոյտ մը կատարեց և ժամը 6ին դարձաւ պանդոկ: Քիչ ետքը Մ. Դաքահիրա իմաց տուաւ Մ. Վիդդէի թէ իրեն հետ տեսակցիլ կ'ուզէ: Ռուս Ա. պատուիրակը պատասխանել տուաւ թէ պիտի հաչէ, հետեւաբար հաչելէն վերջ միայն կրնայ ընդունիլ: Ժամը 8½ին Մ. Թաքահիրա, Մ. Ատալիի հետ գնաց Մ. Վիդդէի մօտ, որուն քով կ'գտնուէր Բէքինի ռուս դեսպան Մ. Բօգոդիլով: Բանի մը վայրկեան տեսակցութենէ ետք, Մ. Դաքահիրա ըսաւ թէ կ'վախնայ որ երեքշաբթիէն առաջ չկարենայ հրահանգ ստանալ Թօքիօյէ, հետեւաբար խնդրեց որ հինգշաբթի ժամը 6ին գումարուելիք ժողովը յետաձգուի: Մ. Թաքահիրա երբ իր յարկաբաժինը վերադարձաւ, ըսաւ լրագրողներու թէ իր դիմումը պարզապէս քաղաքավարական ցոյց մ'էր, և նորին յետաձգումը խնդրեց ի յարգանս Մր. Րուզվէլդի: Օգոստոս 28ի իրիկունը յանկարծ լուր ելաւ Բօրդսմութի մէջ թէ Պառոն Քոմուրա նոր հեռագիր մ'ստացած է Թօքիօյէ, որով հրահանգ կ'տրուի իրեն, ո'չ պատերազմական տուգանք, ո'չ ալ պատերազմական ծախուց հատուցում պահանջել: Մորնինկ Բօսդի թղթակիցն այս լուրը տալով հանդերձ կ'ըսէ թէ միջազգային յանձնաժողով մը պիտի որոշէ թէ ի'նչ պիտի վճարէ Ռուսիա հիւսիսային Սախալինի համար: Թէև կասկած կար որ ճաբոնական կառավարութիւնն իրօք որոշած է պատերազմական տուգանք չպահանջել, բայց ամէն ոք ի Բօրդսմութ գիտէր թէ Թօքիոյի մէջ լրջօրէն ձեռք առնուած էր հաշտութեան խնդիրը, և միջոց մը կ'փնտռուէր պատերազմը դադրեցնելու համար: Տեյլի Քրօնիքըլի թղթակիցն հեռագրեց թէ Թօքիոյի մէջ նիստ գումարեցին նախարարք և աւագ պետական անձնաւորութիւնք, և որոշեցին նոր զիջողութիւններ ընել և իբրև հիւսիսային Սախալինի փոխարինութիւն 120,000,000 ստերլին պահանջել: Թղթակիցը կ'ըսէր թէ Ճաբոն այնպիսի կերպով մը պիտի ներկայացնէ այս առաջարկն որ Ռուսիա ընդունի առանց իր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգալու: Թօքիոյի Սակարանին մէջ այս լուրերուն վրայ գիներու անկում մը յառաջ եկաւ և Թօքիոյի Սակարանին բաժնեթուղթերը մինչև 20 եէն կամ երկու Անգլ. ոսկի ինկան: Թօքիոյի Սակարանին մէջ տեսնուած այս յուզումն Եւրոպայի մէջ ապացոյց մը համարուեցաւ թէ ճաբոնական կառավարութիւնը զիջողութիւններ կ'ընէ հաշտութիւն գոյացնելու համար: Օգոս. 28ին, կէս գիշերին, Մ. Վիդդէ երկար ծածկագիր հեռագիր մ'ստացաւ Բեդերսպուրկէ, զոր ռուս պատուիրակներն սկսան քակել, բայց պարունակութեան վրայ ո և է տեղեկութիւն չկար, մինչև այն օրն ուր վերջին ժողովը գումարուեցաւ: Ինչպէս ծանօթ հեռագիրը, տակաւին Ռուսիոյ վերջնագիրն էր որով բացարձակապէս կ'մերժէր պատերազմական տուգանք վճարել ի'նչ ձեւով որ ըլլայ:

** Բեդերսպուրկէ հետեւեալն հեռագրեց Թանի Թղթակիցը, Օգոստոս 29 թուով. — «Կացութիւնն յանկարծ փոխուեցաւ: Լաւատեղեակ անձնաւորութիւնք կ'ըսեն թէ Ռուսիա Ճաբոնի պիտի թողու Սախալինի հարաւակողմը, և հաշտութիւն պիտի կնքուի: Ռուսիա սկզբամբ ընդունած է որ Ճաբոն գրաւած է կղզին, և պիտի հաւանի վերստին գնել: Ռուսիա ցարդ կ'մերժէր ո և է ձեւի ներքեւ տուգանք վճարել: Ճաբոնցիք կ'առաջարկեն որ իրաւարարներ որոշեն թէ Ռուսիա ի'նչ պէտք է վճարէ Սախալինի հիւսիսակողմին համար: Բայց խնդիր է թէ Ճաբոնի կառավարութիւնը պիտի հաւանի՞ Ռուսիոյ թողուլ Սախալինի հիւսիսակողմը, սակայն չկարծուիր որ մեծ դժուարութիւն մը ծագի, քանի որ ճաբոնական զօրքերը դեռ չեն գրաւած կղզիին հիւսիսակողմը: Ռուս կառավարութիւնն ա'լ ձգած է իր վարանոտ ընթացքը: Թերեւս չափազանց լաւատես թուին այս տեղեկութիւնները, բայց ձեռնհաս աղբիւրէ մը քաղուած են: Ալ անել ճամբան մէկդի թողուած է և հիմա ամէն ոք կ'գտնուի այն մեծ պողոտային վրայ որ կ'տանի դէպ ի հաշտութիւն: Նովոյէ Վրէմիա, որ պատերազմը մինչեւ վերջը շարունակելու կողմնակից է, հասկցած է այս կէտը, և կ'յայտարարէ թէ մահացու սխալ կ'ըլլայ Սախալինը թողուլ Ճաբոնի: Սլովօ թէև հաշտութեան կուսակից է, բայց կ'ըսէ թէ Ռուս կառավարութիւնը չատ չուտով կ'համոզուի և հաշտութեան ընթացք մը կ'բռնէ:

** Բօրդսմութէ կ'հեռագրուի Օգոստ. 29ին. — «Պառոն Քոմուրա այսօրուան ժողովին պիտի հաղորդէ նոր առաջարկներ, որոցմով պիտի ապահովուի հաշտութեան կնքումը: Պառոն Քոմուրա այս առաջարկ ստացեր է նախարարաց և նախկին պետական անձնաւորութեանց ժողովէն որ երէկ գումարուեցաւ ի Թօքիօ:»

** Թօքիոյէ կ'հեռագրուի Օգոստոս 29ին. — «Բոլոր թերթերը միաբերան կ'յայտարարեն թէ պէտք չէ կիսել Սախալինը: Հօչի կ'ըսէ թէ Սախալինը կիսել կ'նշանակէ ազգային հող մը ծախել: Երկրին պատիւը կ'արգիլէ որ այս հիման վրայ շարունակուի հաշտութեան ժողովը:»

** Ֆիկարօ հետեւեալը կ'հրատարակէ զոր իմացեր է Ռուս արտաքին գործոց նախարարութեան պաշտօնեաներէն մէկէն որ հիմա կ'գտնուի Բարիզ: — «Երբ նախագահ Րուզվէլդի հրաւիրմամբ Ռուսիա և Ճաբոն բանակցութեանց սկսան, Զարը կ'ուզէր հաշտութիւն կնքել, ի'նչ որ ալ ըլլար, բաւ էր որ Ռուսիոյ արժանապատուութիւնը վիրաւորող բան մը չըլլար: Թօքիոյի մէջ ծանօթ էին Զարին դիտաւորութիւնները, հետեւաբար սկզբամբ ընդունուած էր հաշտութեան կնքումը, և ինչ որ կ'ըլլար, պարզ ձեւակերպութեան համար էր: Հրահանգներ ղրկուած էին Մանչուրեան բանակին զօրավարներուն և թշնամութիւնք դադրած էին: Պատուիրակները Բորդսմութ գացին ոչ թէ հաշտութեան պայմաններուն վրայ բանակցելու, այլ պաշտօնապէս հաշտութիւն կնքելու համար: Բայց յանկարծ Զարն իր միտքը փոխեց ի Պիւէրքէօ, Վիլհելմ կայսեր հետ տեսակցելէն ետք: Վիլհելմ կայսր վախ յայտնեց թէ երբ Ռուսիա զիջողութիւն ընէ, Եւրոպեան բոլոր ազգերուն ազդեցութիւնը պիտի կորսի. ասոր վրայ, Մ. Վիդդէի տրուած իրաւասութիւնը սահմանափակուեցաւ:»

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Երբ անցեալ ամսուան վերջերը ծանուցուեցաւ թէ Անգլիական տորմիղը կը պատրաստուի պտոյտ մ'ընել Պալթիկի ջուրերուն մէջ, իրարանցում մը երեւցաւ գերմանական թերթերուն մէջ: Այս անակնկալ այցելութիւնն ապառնալիք մը չէ՞ր: «Ի'նչ ընելու կուգայ անգլ. տորմիղը, կը հարցնէր Կամա Րէվէնդլով: Նախ կուգայ պատերազմի պատրաստութիւն տեսնել, հետազօտութիւններ կատարելով Պէլդի և Սունտի ջրանցքներուն մէջ, լուսանկարել ծովեզերքին կարեւորագոյն կէտերը, ուսումնասիրել ամրութիւնները: Եւ յետոյ, անգլ. տորմիղը կուգայ քաղաքական խիստ կարեւոր ցոյց մ'ընելու:» Իսկ Պերլինէր Թակեպլադ, ազդարարելէ ետքը Անգլիացիներուն թէ Պալթիկի նաւարկութիւնը խիստ դժուար է, կ'գուշակէր թէ կրնան միջադէպեր ծագիլ, անբացատրելի վէճեր եւ նաւազներու միջեւ վէճեր առաջ գալ, և «զգուշութի՜ւն միջադէպերէն» կ'գոչէր: Բոյթերզ, աւելի յարձակողական լեզու մը գործածելով, կ'ըսէր թէ անգլ. մարտանաւերն իրաւունք չունին պտոյտ կատարելու ա'յնպիսի ծովու մը մէջ, որու եզերաց վրայ Անգլիա ո'չ հողային ստացուածք ունի և ոչ ալ ո և է չահ:» Գերմանական ուրիշ թերթեր ալ կ'հրատարակէին այս բռնան յօդուածը, առանց մեծ զարմանք յայտնելու կամ բողոք մ'ընելու:

Գերման թերթերու կարծեաց այս համերաշխութիւնը ճշգրիտ թարգմանը կ'ըլլար Գերման ժողովուրդին կարծեաց: Հրանոսք միւս եզերաց վրայ կ'կարծեն թէ գերման և անգլիական տորմիղները օր մը պիտի ընդհարին մէկմէկու հետ: Ասկէ կը վախնան Գերմանացիները, ասոր չհաւատալ կ'կեղծեն, բայց համոզուած են: Անգլ. տորմիղին այժմու այցելութեան լուրին վրայ Գերմանացւոց մտահոգութիւնը հիմնաւոր էր, անո'ր համար մանաւանդ որ Անգլ. տորմիղը սովորութիւն չունէր Պալդիկի ծովը երթալու, լոկ քաղաքավարական այցելութեան մը համար: Վերջին անգամ 1854ին էր որ Բրիտանական տորմիղը հոն այցելութիւն տուաւ, որու միջոցին աւելի՛ թնդանօթի հարուածներ փոխանակեց քան սիրալիր ողջոյններ: Անգլ. ծովապետութեան ձեռք առած միջոցին առթիւ յայտնուած երկիւղն անով եւս կը բացատրուի որ այդ որոշումը տրուեցաւ ճիշդ այնպիսի ատեն մը, երբ Վիլհելմ կայսեր կ'վերագրուէր Պալդիկը փակեալ ծովու մը վերածելու գաղափարը: Բայց այդ երկիւղները չատ չտեւեցին: Գերման թերթերը չատ չանցած վերջացուցին իրենց բողոքները, և մխիթարուեցան, ըսելով թէ այս այցելութիւնն որոշուած էր երկար ատենէ ի վեր, և թէ ասկէ զատ Անգլիացիները եւ կ'կեսան ...ընդունելութեան ցոյցերէ:

Անգլ. տորմիղը չաբաթ իրիկուն Սվինէմիւնտէ հասաւ: Գերման Մամուլը գոհ պնաի միայ. այս այցելութիւնը առիթ չի տար ո և է «աւելորդ» ընդունելութեան: Գերման իշխանութիւնները կ'ջանան առիթ չտալ ո և է միջադէպի, և պարծենաւորման էին. ամէն դիւրութիւն կ'ընծայեն Անգլ. տորմիղին, ճիշդ այն ընթացքը բռնելով, ինչ որ սովորաբար կ'բռնուի անջատաբար գերման նաւահանգիստի մը առջև կեցող ո և է օտար մարտանաւի հանդէպ: Ասկէ աւելի սա միայն եղած է որ Գերման ծովակալ Քէօսթէրի տորմիղը Սվինէմիւնտէի նաւահանգիստը գալով ողջունած է Անգլ. ծովակալին մարտանաւերը: Երբ մարդ մտքին առջև բերէ այն խանդավառ ցոյցերն որոնք տեղի ունեցան Պրէսդի և Բօրդսմութի այցելութեանց միջոցին, անկարելի է որ իր ուշադրութեան առարկայ չըլլայ այժմու ընդունելութեան ցուրտ հանգամանքը: Եւ ասոր մէջ զարմանալու բան մը չկայ:

Աշխարհի մէջ չկան երկու ժողովուրդներ, մէջն ըլլալով Ռուսերն և Ճաբոնցիները, որոնք տարիէ մ'ի վեր Գերմանացիներէն և Անգլիացիներէն աւելի անհաճոյ բաներ ըսած ըլլան մէկզմէկու, բարձր և հեղինակաւոր անձնաւորութիւններու բերնով: Անգլեգերման ծովային մրցակցութիւնն աւելի հին ժամանակի գործ է, և կ'նկոփ այն օրէն որ արտասանուեցաւ սա հռչակաւոր խօսքը. — «Մեր ապագան ջուրին վրայ է:» Բայց դիտելի է որ 1904 Դեկտեմբերին, նոյն ինքն վարչապետ Իշխան Պիւլօվ, յայտարարելով հանդերձ թէ անգլեգերման պատերազմ մը ո'չ հաւանական է և ոչ բաղձալի, չափուած և զգուշաւոր լեզուով մը ուղղակի հարուած մը կուտար Անգլիոյ հանրային կարծիքին՝ ըսելով. «Ծովային ազգերու թիւն այնքան արագօրէն աճած է որ, ո և է տէրութիւն չի կրնար ինքզինքը բոլոր ծովերու տէրն հռչակել:» 1905 Փետրուարին, Անգլիոյ ծովային խորհուրդին անդամներէն Մր. Օսթին Լի հրապարակաւ կ'յայտարարէր թէ «Անգլ. տորմիղին նոր և կատարեալ կազմակերպութիւն մը տրուեցաւ, որպէս զի կարելի ըլլայ դիմագրել բոլոր հնարաւոր թշնամիներուն...: Մեք այնչափ զգուշութեամբ հսկելու պէտք չունինք Միջերկրականի մէջ Ֆրանսայի վրայ, որքան աւելի՛ մտահոգ ակնարկ մը նետելու դէպ ի հիւսիսային ծովը:» Գերմանացի ծովակալ Թամսըն՝ Տեյլի Րէվիւի մէջ բողոքած ըլլալով այս յայտարարութեանց դէմ, Անգլիացի ծովակալ մը, Մր. Ք. Ք. Բէնրոզ Ֆից Ճէրըլտ, պատասխանեց անոր՝ «Զինուորական և ծովային թերթ»ին մէջ: Անգլ. ծովակալն հաւատ չընծայեր Գերմանիոյ խաղաղասիրական հաւաստիքներուն: Հիմա Գերմանիա պատերազմ չուզեր որովհետև անելէ տկար է. բայց երբ իր տորմիղն աւելցնէ, նոյնը չպիտի մնայ: Գերմանիա շարունակելով աւելցնել իր ծովային ուժը, կ'սպառնայ այն գերակշռութեան զոր Անգլիա կ'պահանջէ իրաւամբ կամ յանիրաւի: Այս կարգի յօդուածներու վրայ պէտք է աւելցնել Գերման Նաւային Ընկերակցութեան կողմէ հրատարակուած տետրներով եղած բրօբականտան, Գերման երեսփոխաններու անգլիատեաց յայտարարութիւնները, անգլոֆոբ թերթերու բուռն գրութիւնները, և այն ատեն կազմուած կ'ըլլայ սա միջոցին Սվինէմիւնտէի մէջ արտայայտուած անգլեգերման բարեկամութեան հաշուեկչիռը:

Գերման ժողովուրդին և մասնաւորապէս Սվինէմիւնտէի բնակչութեան խանդավառութիւնն աւելցնելու համար եղած ճիգերը՝ ապարդիւն փորձի մը յիշատակը միայն պիտի կրնան թողուլ: Անգլ. տորմիղին այցելութիւնն երբեք չի փոփոխեր անգլեգերման յարաբերութիւնները, որք կ'մնան ճիշդ այն վիճակին մէջ որ հետեւանքն է երկու ազգերու առեւտրական և ծովային մրցակցութեան:

(Le Temps, Օգոս. 30)

ԱՆԳԼ. ՏՈՐՄԻՂԸ ՊԱԼԹԻԿԻ ՄԷՋ. — Սվինէմիւնտէէն կ'հեռագրեն Օգոս. 29 թուով. —Անգլ. տորմիղին Սվինէմիւնտէի առջև գտնուելուն հետեւանօք, բազմաթիւ այցելուներ խռնուած են, և մինչեւ աստիճան մը աւելցուցած՝ խանդավառութիւնն ամբոխին որ անբացատրելի անհանգստութեան մը մէջ կ'գտնուէր: Դրօշներով զարդարուն բազմաթիւ նաւերով, որոց մէջ նուագախումբեր ալ կը գտնուէին, բազմաթիւ այցելուներ կ'երթան ողջունել ծովուն բացերը, անգլ. տորմիղին եարին խարսխած գերման մարտանաւերը, և անգլ. տորմիղին առջեւէն անցնելու ատեն նմանապէս կ'ողջունեն զանոնք սիրալիր կերպով: Անգլ. նաւեր՝ հետաքրքիրները կ'առաջնորդեն այցելելու բրիտանական մարտանաւերը, որոց հսկայական ու վիթխարի երեւոյթը խոր տպաւորութիւն կ'թողու: Միւս կողմէ գերման տորմիղին գեղեցիկ տեսքը, և գերմանական 14 զրահաւորներն և 4 յածանաւերը, որք թուով աւելի են անգլիական մարտանաւերէն—10 զրահաւոր և 3 յածանաւ —կ'փայփայեն Գերմանացիներու անձնասիրութիւնը: Անգլիացի նաւազներ մեծ թուով ցամաք կ'ելնեն, և գէշ աղէկ կ'խօսակցին տեղացիներուն հետ որոնք կը գովեն անոնց զուարթութիւնը: Միւս կողմէ գերման նաւազներն ալ կ'աշխատին լաւ ընկերակցի մը ապացոյցը տալ: Երկու ազգերու նաւազներն և սպաները քաղաքավարական ցոյցեր կ'փոխանակեն և հոյակերոյթներ կուտան ի պատիւ մէկզմէկու:»

** Գերման տորմիղին Սվինէմիւնտէի առջև անգլ. տորմիղն ողջունելու հրահանգ ստանալը զարմանք պատճառած է նոյն իսկ Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ, որովհետեւ այսպիսի հրաման մը անհամաձայն կուգար ցանկեալ Պերլինի արքունական շրջանակներուն մէջ ցուցուած տրամադրութեանց: Կ'հաւաստուի թէ ասիկա արդիւնքն է Վիլհելմ Բ. Կայսեր քոյր Սպարդէի դքսուհիին ջանքերուն, զորս թէ՛ Լոնտոնի արքունիքը գնահատած պահուն և թէ այժմ գերման արքունիքն այցելելուն առթիւ ըրեր է հաշտութիւն գոյացնելու Էտուարտ Թագաւորին և Վիլհելմ Կայսեր միջեւ: Գերման տորմիղին կողմէ անգլ. տորմիղին եղած ընդունելութիւնը նշան մը կը համարուի թէ դքսուհիին ջանքերն ապարդիւն չեն եղած: Պալթիկի տորմիղին այցելութեան լուրին, — որ հակակիր ցոյց մը նկատուեցաւ— գտած ցուրտ ընդունելութիւնը, այս առթիւ գերման թերթերուն ըրած հրատարակութիւնը, ինչպէս նաև Պալդիկը գոցելու համար եղած առաջարկն այնքան նոր են որ մեծ զարմացում կ'պատճառէ կէս պաշտօնական թերթերու լեզուին յանկարծ փոխուիլը, եւ այս՝ հակառակ անոր որ Վիլհելմ կայսեր և Էտուարտ Թագաւորին միջև բաղձացուած տեսակցութիւնը տեղի չունեցաւ: Այսպէս, կէս—պաշտօնական Լօգալ Անցայկէր Թերթը կ'յայտարարէր թէ Սվինէմիւնտէի բնակչութիւնն ելեկտրականացած էր, «հուրրա»ներ կ'արձակէր, և չէր կրնար զսպել իր խանդավառութիւնը, և թէ ուրախ էր որ կրնար անգլ. նաւազներուն երախտագիտութիւն յայտնել այն ասպնջականութեան համար, զոր Անգլիացիներն յաճախ կ'ընծայեն գերման նաւերու: Եւ սակայն անկախ թերթերը, ինչպէս Թէկլիշէ Րունտշաու, չեն ձայնակցիր այս խօսքերուն, զորս նոյն իսկ ճշմարտութեան խեղաթիւրում կ'հռչակեն: Իսկ Պերլինէր Դակեպլադ իրերը բուն վիճակին մէջ դնելով կ'ըսէ թէ ընդունելութիւնը քաղաքավար և զգուշաւոր եղած է, և յարէ. —«Ասով կ'որոշուինք Անգլիացիներէն, որոնք Պալդիկի մէջ պտոյտի ոչ այնքան բարեկամական պատրաստութիւններէն ետքը, ապահովաբար չէին սպասեր այսպիսի ընդունելութեան մը: Հակառակ Գերման կառավարութեան այս ընդունելութեան, որուն միացան հազարաւոր Գերմաններ, պէտք չէ չափազանցել Սվինէմիւնտէի այցելութեան կարեւորութիւնը: Գերմանացիներու քաղաքավարութիւնը կ'ցուցնէ միայն թէ Գերման իշխանութիւններն և ժողովուրդը ո և է հակակրութիւն չունին Անգլիոյ և Անգլ. նաւազներուն դէմ: Անոնք պիտի հասկնան ասիկա և Պալդիկի Գերման ծովեզերքներէն հաճելի յիշատակներ պիտի տանին, ինչպէս կ'բաղձանք: Կ'մնայ գիտնալ թէ քաղաքական աշխարհն և Անգլ. Մամուլը գո՞հ մնացա՞ծ են բարեկամական զգացումներու այս փոխանակութենէն:» Կամա Րէվէնդլով միևնոյն թերթին մէջ ցաւով կ'յայտարարէ թէ Անգլ. մարտանաւերը չատ գերազանց են Գերմանականներէն:

ԱՆԳԼ. ՏՈՐՄԻՂԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ. —Նոյէ Ֆրայէ Բրէսէ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ գերման կայսեր բռնած ընթացքին: «Գերման տորմիղին կողմէ անգլ. տորմիղին եղած ընդունելութիւնը, կ'ըսէ վիեննական թերթը, կրնայ փայլուն ցոյց մը նկատուիլ ի նպաստ Եւրոպայի խաղաղութեան, և գերման քաղաքականութեան խիստ ճարպիկ և իմաստուն մէկ գործը կ'կազմէ: Կ'արժէ ի վեր հանել այս պարագան, անոր համար մանաւանդ որ Գերմանիոյ մէջ հանրային կարծիքն երբեք պատրաստուած չէր լաւ ընդունելութիւն մ'ընելու անգլ. տորմիղին, ֆրանս. տորմիղին Քոլսւթ այցելութենէն, և ասոր հետեւանօք անգլ. և ֆրանս. թերթերուն ըրած հրատարակութիւններէն ետքը: Վիլհելմ Բ. կայսրն իրեն սեփական կորովն որոշումով գործելով, կրցաւ արժանաւոր ընդունելութիւն մը ընել անգլ. մարտանաւերուն, և ասով հաստատեց թէ կ'բաղձայ Անգլիոյ հետ ոչ միայն ուղիղ այլ և բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել: Ասկէ աւելի բնական բան չկայ այնպիսի տէրութիւններու միջեւ, որք վէճի ո և է լուրջ պատճառ չունին: Հետեւաբար ներելի է յուսալ թէ Սվինէմիւնտէի մէջ Գերմանացիներու կողմէ եղած ընդունելութիւնը պիտի կրնայ կամուրջ մը ձգել Անգլիոյ և Գերմանիոյ բաժնող բարոյական վիհին վրայ: Թէ՛ Ֆրանսայի և թէ Անգլիոյ մէջ կ'յայտարարեն թէ երկու երկիրներու միջեւ գոյացած համաձայնութիւնն ո և է հակակրական նպատակ չունի երրորդ տէրութեան մը դէմ. բայց թէ՛ Անգլիոյ և թէ Ֆրանսայի մէջ հանրային կարծիքն այն է որ այդպիսի նպատակ մը կայ, և ուղղուած է երրորդի մը դէմ որ կ'գուշակուի: Անգլ. տորմիղն ողջունելու համար գերման տորմիղին ղրկուիլը կ'ցուցնէ թէ Գերմանիա չէ պատճառն Անգլիոյ հետ յարաբերութեանց ցրտացման, և թէ ինքը տրամադիր է այնպէս մը ընելու որ այդ յարաբերութիւնները բարեկամական դառնան: Գերմանիան մեկուսացնելու քաղաքականութիւնը զոր կ'երազէր Մ. Տէլքասէ, չի կրնար իրագործուիլ: Ասոր ապացոյցն այն է որ Գերմանիոյ և Ռուսիոյ միջև մերձեցումը կ'չէզոքուի հետզհետէ: Այս վերջին պարագային, անգլեֆրանսական համաձայնութիւնը կ'դադրի Գերմանիոյ դէմ դառնալու հաւանականութիւնն ունենալէ:»

ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒԻ ՄԸ ԿՈՐՈՒՍՏԸ. —Թօքիոյի անգլիական դեսպան Սըր Գլօտ Մաքտօնալտ կիրակի օր յանուն անգլիական կառավարութեան ցաւակցութիւն յայտնեց ճաբոնական կառավարութեան, Բինկօ Մարու փոխադրանաւին կորուստին՝ անոր հետ կորած քաջարի զինուորներուն մահուան համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՐԷՆԴԱՆ վաճառատան բաժնետարց ժողովը Օգոստոս 28ին գումարուեցաւ, լսեց հաշուեյարդար Մ. Պուրմուալի տեղեկագիրը, ընդունեց Մ. Ժալիւզոյի հրաժարականը, որ տնօրէն կարգեց Մ. Լակրօնի, և ընկերութեան դրամագլուխը գեղչեց 10 միլիոն ֆր.ի: Բաժնետարք մնան իրենց մէջ բաժնելէն ետքը, հաշուեյարդարը վստահեցուց զիրենք թէ նոր կազմակերպութեան մէջ Իրէնդան յաջող ընթացք մը պիտի ունենայ:

ՏԻԿԻՆ ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ Օգոս. 28 ին Հանրային Օգնութեան (Աղքատախնամ) Վարչութեան թողուց իր հանգուցեալ ամուսնոյն մեծ տունն ի Մէտոն, Բարիզէն դուրս, իրեն վերապահելով միայն տաղաւար մը պարտէզին մէջ: Տունը պիտի ըլլայ հանգստարան մը կամ պատսպարան մը յոգնած դադրած հիւանդապահներու համար:

ԿՈՎԿԱՍ.—Ռուս թերթերը կ'պատմեն հետեւեալ հետաքրքրաշարժ դէպքը Շուշիէն գրուած նամակէ մը քաղելով. — «Բեկաթուկ գիւղացի կին մը իր երիտասարդ որդւոյն հետ յուլիս 29ին Պաքուէն դառնալու ժամանակ, աւազակ մը յարձակեցաւ, և իրենցմէ կորզեց 150 րուբ., ոսկի ժամացոյց մը, և հրացանի գնդակով մը վիրաւորեց երիտասարդը: Չարագործը կ'պատրաստուէր նորէն փամփուշտ դնել հրացանին մէջ, երիտասարդին գործը լմնցնելու վրայ, երբ մայրական սիրոյ հրաշալի թափով մը, կինն ինկաւ ոճրագործին վրայ, և անմիջապէս մը մէջ խլելով անոր կողէն կախուած սուրը, յաջորդաբար քանի մը հարուածներ իջեցուց գլխուն, և գետին գլորեց աւազակը, եւ առաւ դրամը, ժամացոյցն և զէնքերը վերցուց իր վիրաւորուած որդին և աւազակին ձիուն վրայ նստեցնելով մօտակայ գիւղը բերաւ, և եղելութիւնն հաղորդեց ոստիկանութեան:»

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵԼԱՄԼԸՔԻ արարողութիւնն երէկ կատարուեցաւ Համիտիյէ մզկիթին մէջ: ՎԵՀ. ԿԱՅՍՐՆ յիշեալ մզկիթը գնաց փառաւոր կառքով, և Ուրբաթու աղօթքը կատարելէ յետոյ Կայսերական Պալատ վերադարձաւ հանդիսաւոր թափորով:

Հիւրանոցին մէջ կ'գտնուէին Ցաւնաստանի Նիքօլա իշխանը, Հելենա իշխանուհին, հելլէն դեսպան Մ. Կրիբարիս, Ա. Թարգմանը, պարսիկ գործակատարը, Հապէշ պատուիրակ Աթօ Հաիլէ Մըրիէմ փաշա, են., որոցմէ ոմանք արժանացան Կայսերական մեծարանաց Արարողապետ Իպրահիմ փաշայի և Սենեկապետ Էմին պէյի միջոցաւ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ

«Իշխան Նիքօլա և տիկինը՝ իշխանուհի Հելենա, որ Պոլիս եկած են Ցաւնաստանի Եօրկիոս թագաւորին յարգանքները մատուցանելու ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ, երէկ Սելամլըքի արարողութենէն վերջ, պատիւ ունեցան պաշտօնապէս ներկայանալու ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ. հելլէն դեսպան Մ. Կրիբարիսի հետ, ապա գացին Մերասիմի Քէօշկը, որ յատկացուած է իրենց բնակութեան. հանգիստ առին հոն պահ մը, և ՎԵՀ. ԿԱՅՍՐԸ փոխադարձ այցելութեան գնաց իրենց:»

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆԸ

Միրլիվայութեան աստիճան տրուեցաւ Սպայակոյտի անդամ գնդ. Բեդրէվ պէյի որ Մանչուրիոյ մէջ հետեւեցաւ ճաբոնական բանակին գործողութեանց, և Կայս. կառուելեաց գործարանին և Նիզամիէի նպաստից ամբարանոցին Տնօրէն գնդ. Մէհմէտ Շիւքրի պէյի, որ ըստ Կայս. Իրատէի, կ'մնայ իր այս պաշտօններուն մէջ:— Ա. Օսմանիէ պատուանշան տրուեցաւ Պետական Խորհրդոյ անդամ Նէշէթ փաշայի:

ՆՈՒԱՃՈՒՄ ԵԷՄԷՆԻ ԱՊՍՏԱՄԲԱՑ

ԳՐԱՒՈՒՄ ՍԱՆԱԱՅԻ

Եէմէնի կուսակալի փոխանորդ եւ զինուորական ընդհ. հրամանատար Ֆէյզի փաշա հետեւեալը կ'հեռագրէ Բարձր. Մեծ—Եպարքոսութեան, Սպարապետութեան և Ներքին գործոց նախարարութեան, Օգոս. 18 թուով.—«Երէկ գիշեր ամէն պատրաստութիւն տեսանք, և սկսանք յառաջ խաղալ Մէտահիրտէ, որ երեք ժամ հեռու է Սանաայէ, դէպ ի Սանաա: Առաւօտուն զէմ գրաւեցինք Գա—էլ—Եուհուտը, Օսմ. զօրաց մէկ քաջարի յարձակմամբ, և Պէյր—էլ—Ղարպը, որ կից է Սանաայի: Այս իրիկուն, մինչև ժամն երկու Օսմ. զօրքերը շարունակ յարձակումներ գործեցին երեք կողմէ, և ապստամբները չկրնալով դիմադրել այս յարձակումներուն, գիշերուան մթութենէն օգուտ քաղելով փախան Ձեպէլի Նուգում, և մեք, շնորհիւ ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ, մտանք Սանաա:»

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ

Երէկ, բովանդակ Թուրքիոյ մէջ մեծ խանդավառութեամբ և հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Կայս. Գահակալութեան Երեսներորդ Տարեդարձը: Օսմանեան մեծափառ Ոստանն հանդիսական երեւոյթ մը առած էր. ամենուրեք դրօշազարդուած էր գեղեցկօրէն, և ամենուրեք հաւատարմական և երախտագիտական վերաբերութիւններ կ'տեսնուէին: Միջօրէին, ըստ սովորութեան, տրուեցաւ թնդանօթի ողջոյնը, աւետելով այս բարեբաստիկ տարեդարձը: Ինչպէս ծանուցինք երէկ, Բարձր. Մեծ—Եպարքոս Ֆէրիտ փաշա և բոլոր նախարարք Կայս. Պալատ գացին, իրենց շնորհաւորութիւնները մատուցանելու համար յատն Կայս. Գահոյից: ՎԵՀ. ԿԱՅՍՐԸ բարեհաճեցաւ Չիթ Քէօշկին մէջ ընդունելու նախարարական Մարմինը, որ իր շնորհաւորութիւնները մատոյց, և արժանացաւ Կայս. Թանկագին մեծարանաց: Երէկ նոյնպէս Կայս. Պալատ երթալով իրենց շնորհաւորութիւնները մատուցին բոլոր անպաշտօն նախարարք, Վէզիրք, Միւշիրք, Իւլէմայք, Պետական աւագ պաշտօնատարք, և սենեկապետներու միջոցաւ արժանացան Կայս. բարձր մեծարանաց: Նոյնպէս Կայս. Պալատ գացին Հայոց, Հայ—Հռոմէականաց, Յունաց Պատրիարքները, Պուլկար Էկզարքի փոխանորդը, Կաթոլիկ Սուրիացւոց և Քաղդէացւոց Պատր. Փոխանորդները, Խախամպաշիին տեղակալը, Հայ—բողոքականաց Ազգապետ Ցակոբ էֆ. Պօյաճեան և այլ հոգեւոր պետեր, որ պատիւ ունեցան խմբովին ներկայանալու ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ: Տ. Եօաքիմ Սրբազան, յանուն բոլոր միւս հոգեւոր պետերուն, պերճ ուղերձ մը կարդաց, շնորհաւորելով Կայս. Գահակալութեան բարեբաստիկ տարեդարձը, և ջերմագին բարեմաղթութիւններ ըրաւ այս առթիւ:—Երէկ գոհաբանական պաշտօններ կատարուեցան բոլոր մայր եկեղեցիներուն և Հրէից Խախամատանն մէջ, և այս առթիւ բարեմաղթութիւններ կատարուեցան Կայս. Թանկագին արեւշատութեան համար:—Տ. Եօաքիմ Սրբազան իր նախագահութեան ներքև գոհաբանական հանդիսաւոր պաշտօն կատարեց Ֆէնէրի Պատրիարքանիստ եկեղեցւոյն մէջ, ի ներկայութեան Սինոդի անդամոց, մետրապոլիտներուն և ժողովականներուն, ինչպէս նաև Ցոյն հասարակութեան երեւելեաց և խուռն բազմութեան: Տ. Եօաքիմ Սրբազան, շրջապատուած եկեղեցական դասէն և երեւելիներէ, Պատրիարքարանի մեծ սրահէն իջաւ եկեղեցի, Օսմանիէ և Մէճիտիէ պատուանշաններն ի կուրծս: Պատշաճ աղօթքներէ և Դրոց ընթերցումներէ ետք, Տ. Եօաքիմ Սրբազան պերճ քարոզով մը թուեց Կայս. բարիքները, և Կայս. բարերար հովանիէն ներքև բոլոր ժողովուրդներուն ըրած յառաջդիմութիւնները: Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, ներկայք առաջնորդուեցան Պատրիարքարանի դահլիճը, և Տ. Եօաքիմ Սրբազան ոտքի ելլելով, իր տուած նշանին վրայ, ներկայ համախումբ ժողովուրդը ցնծագին «կեցցէ՜ ՎԵՀ. ԿԱՅՍՐԸ» գոչեց: Տ. Եօաքիմ Սրբազան, ապա իր հետն ունենալով մեծ Լօղօթէթն և գործակատար էֆ.ն, գնաց Կայս. Պալատ, Ցոյն հասարակութեան հաւատարմական զգացումները մատուցանելու յատն Կայս. Գահոյից:— Քաղդէացւոց Պատր. փոխանորդ Տ. Ղարիպ եւ հանդիսաւոր պաշտօն մատոյց, և յաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, Կայս. Պալատ երթալով ազգապետ Ապտ—իւլ—Քէրիմ փաշայի հետ, իր հօտին հաւատարմական զգացումները մատոյց յատն Կայս. Գահոյից:

—Երէկ ծանուցինք արդէն բոլոր այն բացման հանդէսներն որ կատարուեցան մայրաքաղաքիս և գաւառներու մէջ: Լրացնելու համար մեր տեղեկութիւնները, յիշենք նաև բացումը Կայս. Բժշկական վարժարանի նորոգ կառուցեալ ծննդարանին, որ հիմնուեցաւ նախկին ծննդարանն ընդարձակուելով, և անկողիններու թիւն աւելցնելով: Բժշկ. Վարժարանի ուսանողք ասկէ վերջ պիտի ունենան կատարեալ «կլինիք» մը, մանկաբարձութեան համար: Երէկ կատարուեցաւ նոյնպէս Կայս. Բժշկ. վարժարանի բժիշկ և դեղագործ ընթացաւարտներու վկայականաց բաշխման արարողութիւնը: Նախապէս կատարուեցաւ Իսլամաց Մարգարէին ծննդեան Գիրքին ընթերցումը, և բարեմաղթութիւններ եղան Կայս. արեւշատութեան համար, տրտադրին «ամէն»ներու մէջտեղ, և ուրախ ու չադոր բաշխուեցաւ ներկաներուն: Ապա կարգաւ կատարուեցաւ երդման արարողութիւնը, որմէ ետք վիճակով որոշուեցան թաղապետական բժիշկները: Այս տարի Բժշկական Վարժարանը կ'ընծայէ 35 շրջանաւարտներ, որոցմէ 18 Թուրք, 9ը Հայ, 2ը յոյն և 6ը Հրեայ: Աւասիկ Հայ նոր բժիշկները. — Տոքթ. Տ. Ալլահվէրտի Ըրգէ, որ թաղապետական բժիշկ կարգուեցաւ Պոզգըրի (Գոնիա), Տոքթ. Լեւոն Արսլանեան, որ թաղապետական բժիշկ կարգուեցաւ Ցաթսայի (Տրապիզոն), Տոքթ. Կարապետ Արծրունի, թաղապետական բժիշկ Բալուի (Տիարպէքիր), Տոքթ. Ցովհ. Գըլճեան Արաբկիրի (Խարբերդ), Տոքթ. Արմենակ Տիգրաննեան (Թաշքէօբրիւ), Տոքթ. Սեւբովբէ Զրաքեան, Էյէրտիր (Գոնիա), Տոքթ. Ցարութիւն Չէրչեան, Գարզ (Ատանա), Տոքթ. Սամուէլ Ստեփանեան, Հասպիյէ (Սուրիա), Տոքթ. Սերովբէ Ճէզվէճեան (Հօճըն):

Երէկ գիշերուան լուսավառութիւնը.— Բովանդակ օսմանեան ոստան երէկ գիշեր մեծափառ տեսարան մը կ'ընծայէր իր շքեղ լուսավառութիւններով, ի պատիւ Կայս. բարեբաստիկ Գահակալութեան երջանկաբեր տարեդարձին: Եըլտըզի Կայսերական Պալատան շրջակայ բոլոր դարաստանները, իրենց աննման լուսավառութեամբ ակնապարար տեսարան մը կ'պարզէին, ամենուրեք կ'երեւէին Իլտըզի, Օսմանիէի, Մէճիտիէի լուսափողփող պատուանշաններ և «Փադիշահըմ չօք եաշա» վերտառութիւններ լուսաբողբոջ: Բիւրաւոր գունագեղ լապտերներով լուսազարդուած էին մայր Կայսուհիին, Բարձր. Մեծ—Եպարքոսին, Բարձր. Շէյխ—իւլ—Իսլամ էֆ.ի, Օսմ. բոլոր նախարարաց և անպաշտօն նախարարաց, Կայս. Պալատան Ա. Թարգման Թահսին փաշայի, Բ. քարտուղար Իզզէթ փաշայի, Պետական Խորհրդոյ նախագահ Սայիտ փաշայի, Ոստիկանութեան նախարար Բարձր. Շէֆիք փաշայի, Ա. Սենեկապետ Հաճի Ալի փաշայի, Կայս. Թիկնապահ Վասըֆ. Ֆէհմի փաշայի, Տպագրական վերատեսուչ Վահմ. Բէյամ պէյի, և այլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու բնակարանները: Բարեմաղթական և երախտագիտական մին քան զմիւսն պերճ վերտառութիւններ ակնապարար տեսարան մը կ'պարզէին: Հիւրեր կ'մեծարուէին զուարթ ըմպելիներով և պաղպաղակներով: Գեղածիծաղ Վոսփորի երկու ափերն երէկ ակնախտիղ տեսարան մը կ'պարզէին, այն գեղեցիկ լուսավառութիւններով, և երեկի հիանալի օդը մեծապէս կ'նպաստէր կատարուած հանդիսութեանց: Մավսոնեայ պալատներ, ապարանքներ, գեղաձիր դարաստաններ պարզապէս դիւթական տեսիլ մ'էին այն հարիւր հազարաւոր ժողովրդեան համար, որ կ'փութար դիտելու այն անմոռանալի հանդէսները: Չամլըճայի լեռը, իր հարիւր հազարաւոր լապտերներով, վերտառութիւններով եւ պատուանշաններու լուսաբողբոջ յօրինուածութեամբ, լուսատու կամարներով, կը ճառագայթէր իբրև գունդ բոցավառ: Իշխանաց կղզիները կարծես մէյմէկ դիւթական փարոսներ էին ծփծփուն՝ միապաղաղ ջուրերուն վրայ: Ամենուրեք խանդ էր ու խնդիր, խանդավառութիւն, ուրախութիւն և օրհնութիւն և աղօթք կ'թռէր ամէն սրտերէ, Կայս. Թանկագին արեւշատութեան համար: Բոլոր թաղերուն մէջ, ի Վոսփոր, Բերա, Սկիւտար, Կղզիներ, Պոլիս, գեղեցկօրէն լուսազարդուած էին բոլոր Հայ պաշտօնատարաց, աւագանեաց, վաճառականաց, փաստաբաններու, բժիշկներու և պաշտօնեաներ

րու բնակարանները։ Այսպէս, չնչին լուսաւորութիւններ կատարեցին Բարձր. Արքունեաց փաշա Երամեան, Վսեմ. Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան, Վսեմ. Յովհ. էֆ. Սաքըզ, Վսեմ. Զարեհ էֆ. Տիլպէր, Վսեմ. Նշան էֆ. Սէֆէրեան, Վսեմ. Ռուպէր էֆ. Եազըճեան, Ա. Գործակատար Արիս էֆ. Ֆէնձեան, Վսեմ. Յարութիւն էֆ. Չէքի, Վսեմ. Եդուարդ էֆ, Մինաս էֆէնտի, Սիսակ էֆ. Ֆէրիտ, Ա. էֆ. Ֆրէնկեան, Նշան էֆ. Ծիվանեան, Միհրան էֆ. Սէմեան, Սուրէնեան Եղբարք, Տ. Տէր Ներսէսեան էֆ. Տրգրան էֆ. Եաւաֆեան, Հմայեակ էֆ. Սէֆէրեան, Յակոբ էֆ. Պոյաճեան, Յ. էֆ. Հասամեան, Պ. էֆ. Կարապետեան. Պէրպէրեան վարժարան, Միհրան Չիհնի էֆ. Ուզունեան, Տօքթ. Օրմանեան էֆ., Մելքոն էֆ. Նազիկեան, Յարութիւն էֆ. Ալլահեան, Նշան էֆ. Դաղավեան, Գաբրիէլ էֆ. Գաբրիէլեան, Աբէլ Բերդէվ էֆ., Կարապետ էֆ. Սէֆէրեան, Յարութիւն էֆ. Փարամազեան, Վսեմ. Պետրոս էֆ. Ադաբեան, Բ. էֆ. Թէլեան, Կ. էֆ. Խազարեան, Չատուրեան, և Ազգ. Պատրիարքարանի պաշտօնեայք, Մագսուտ էֆ. Հորէնց, Եղիա էֆ. Շահպազ, Միհրան էֆ. Շիրինեան, ևլն. ևլն.։

—Երէկ գիշեր Գրնալըր մէջ ալ վայելուչ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ գահակալութեան տարեդարձը։ Աստիճանատան հրապարակին վրայ որ լուսազարդուած էր, ժողովուած էին կղզին գտնուած ամէն ազգէ ծանօթ անձնաւորութիւնք, ասպետանշանք, եկեղեցական ներկայացուցիչք Արշարունի Սրբազան, Տ. Բարգէն վրդ., Տ. Վահան քահանայ, ևլն., Յունաց քահանան եւ Թաղականք։ Ձայնը կարդացուեցան և երգեր երգուեցան ի պատիւ բարեխնամ Տարեդարձին։

—Պրինքիփ, Բարիզի և Պէյկոզ ալ ծանուցուի թէ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեր է Կայս. Գահակալութեան տարեդարձը, և սամ. դեսպանն ընդունեցեր է բազմաթիւ անձնաւորութեանց շնորհաւորութիւնները։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Նիքոլա իշխանը, որ Եօրկիոս Թագաւորին կողմէ ղրկուած է իր յարգանքները մատուցանելու ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ, երէկ առտու ժամ 3½ին ընկերակցութեամբ Հէլէնա իշխանուհիին, իրենց հետեւորդներուն և հիւրամեծարներուն, ինչպէս նաև Հէլլէն դեսպանատան Ա. քարտուղարին, Ա. թարգմանին և զինուորական կցորդին, Բէհզէթ Լողեմ Տօլմա Պաղչէի քարափն ելաւ, և պալատական կառքերով Բերա հելլէնական դեսպանատունը գնաց, ուր քիչ յետոյ ընդունեց պալատական հելլենահպատակ երեւելիներուն այցելութիւնը։ Ժամ 4½ին իշխանն և իշխանուհին՝ ընկերակցութեամբ դեսպան Մ. Կրիբարիսի, հիւրամեծար Ահմէտ Ալի փաշայի և հետեւորդներուն, պաշտօնական հագուստ հագած, պալատական եօթը կառքերով կայս. Պալատ երթալով Սելամլըգի արարողութեան ներկայ գտնուեցան։ Բիչ յետոյ իշխանը, իշխանուհին և դեսպան Մ. Կրիբարիս առաջնորդութեամբ կայս. Պալատան Արարողապետ Իպրահիմ փաշայի, պատիւ ունեցան ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ ներկայութեան ընդունուելու։ Այդ միջոցին Ն. Կայս. Վեհափառութեան հրամանով, Սելամլըգի արարողութեան գտնուող զինուորներն հանդիսաւոր զօրանցք մը կատարեցին, որմէ վերջը, իշխանը, իշխանուհին և իրենց հետեւորդները Մէրասիմ քէօշկին առաջնորդուեցան։ Ի վերջոյ ՎՍՀ. ԿԱՅՍՐԸ բարեհաճեցաւ նոյն տաղաւարն այցելել, և Իր կայս. բարձր մեծարանօք պատուել իշխանն և իշխանուհին։ Նոյն քէօշկին մէջ ի պատիւ իշխանական հիւրերուն ճոխ հացկերոյթ մը տրուեցաւ։ Ժամը 10½ին իշխանն և իշխանուհին ընկերակցութեամբ իրենց հիւրամեծարներուն և հետեւորդներուն, Պալատական կառքերով Ֆէնէրի Պատրիարքարանն երթալով այցելեցին Տ. Եօաքիմ Պատրիարքին, և յետոյ Ազապ Գաբուի, Ղալաթիոյ և Պէյլէրպէյի ճամբով Մէրասիմի քէօշկը դարձին, ուր երէկ գիշեր հիւր մնացին Ն. Կայս. Վեհափառութեան։

ՑՈՐԵՆ.— Այսօր հասաւ 17 վակոն Անատոլուէ և Ռումէլիէ։ Գիներն են. — Անատոլու սպիտակ ցորեն Էքշէհիր 38—38½ փր. օխան։ A 37—37½. B 36—36½. խառն 32—34. Կարմիր 36—37½. Էքշէհիր 39. Կակուղ Ռումէլի 36½—37. Կարմիր 37½—38. Կակուղ Ռումանիա 38—38½։

ՔՐՈՆԻԿ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ինչպէս երէկ գրեցինք, Ս. Պատրիարք Հայրն յաւուր Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած գոհաբանական մաղթանաց՝ վասն բարեբաստիկ տարեդարձին ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ գահակալութեան, Կայս. Պալատ գնաց և յետոյ Կայս. Գահոյից մատոյց գեղատառ ուղերձ մը։ Ն. Սրբազնութիւնը քիչ յետոյ միւս հոգեւոր պետերուն հետ, այն է Յունաց, Հայ—հռոմէականաց Ս. Պատրիարքներուն, Բողոքականաց Ազգապետին, Պուլկարաց Եկզարքի Փոխանորդին, Հրէից Խախամապետին, Ասորւոց, Հայ-հռոմէական Ասորւոց, Քաղդէացւոց, Մելքիտներու Պատր. Փոխանորդներուն հետ, ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ կողմէ ընդունելութեան արժանացաւ, առաջնորդութեամբ Արարողապետ Բարձր. Իպրահիմ փաշայի։ Յունաց Ս. Պատրիարքն ի դիմաց միւս հոգեւոր պետերուն երախտագիտական ուղերձ մը կարդաց, յետոյ Կայս. Գահոյից մատուցանելով իրենց ժողովրդեան հաւատարմական անսահման զգացումներն և օրհնագին շնորհաւորութիւնները, և բարեմաղթութիւններ ըրաւ ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ առողջութեան համար։ Սոյն ուղերձը Թուրքերէնի թարգմանեց Մեծ Լոգոթէթ Արիսթարքի պէյ։ ՎՍՀ. ԿԱՅՍՐՆ Իր Բարձր գոհունակութիւնն յայտնեց հոգեւոր պետերուն կողմէ արտայայտուած սոյն զգացմանց համար և բարեհաճեցաւ հրամայել որ Իր Կայս. բարևներն հաղորդեն իրենց ներկայացուցած ժողովրդեան։ Հոգեւոր պետերը կրկին ջերմ բարեմաղթութիւններ ըրին Կայս. տէրութեան համար։ Ս. Պատրիարք Հայրն ապա այցելեց Բարձր. Թահսին փաշայի և Բարձր. Հաճի Ալի փաշայի, խորին շնորհակալութիւն յայտնելով կրկին անգամ Կայս. շնորհներուն ու մեծարանքներուն համար։

—Երէկ գիշեր Պատրիարքարանը լուսազարդուած էր, և Մայր վարժարանի աշակերտք ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ ձօնուած բարեմաղթական երգեր երգեցին։ Ներկաները կը պատուասիրուէին օշարակով ու չոքոլաներով։ Այս առթիւ բարեմաղթութիւններ կատարուեցան ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ թանկագին կենաց համար, ներկաներուն սրտաբուխ «ամէն»ներուն մէջ։

—Երէկ գիշեր լուսազարդուած էին Ս. Պատրիարք Հօր բնակարանը, Տ. Բարթողիմէոս Արքեպսկ.ի Պէյքօզի բնակարանը, Մեսրոպ Սրբազանի Գումգաբուի բնակարանը, և ուրիշ եկեղեցականաց բնակարանները, կրթական, բարեսիրական հաստատութիւններն և եկեղեցիները։

Օգոս. 7ի գոհաբանական մաղթանքէն ետքը, Ս. Հայրապետը շնորհակալութեան ու բարեմաղթութեան հեռագիր մը ղրկած էր Զարին, դպրոցներուն ու կալուածներուն վերադարձուելուն առթիւ։ Ռուս թերթերը ծանուցին թէ Կայսրը պատասխանած է սապէս.—«Թիֆլիս, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին. — Անկեղծօրէն «շնորհակալութիւն կ'յայտնեմ Ձեր Սրբութեան արտայայտած զգացմանց համար։ «Թո՛ղ Տէր Աստուած խնամացնէ Ձեր «հօտը, արդարացնելու համար այս կեր«պով ցոյց տուած վստահութիւնս։
ՆԻԿՈԼԱՅ»

—Ս. Հայրապետը Տփղիսէն Օգս. 7/20 թուակիր հեռագրով մը Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքին ծանուցած էր Հայ դպրոցներուն ու կալուածներուն վերադարձուելին 1874ի օրէնքին համեմատ։ Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Հայրն հետեւեալն հեռագրեց Ֆրանսերէն.—«Առ Ն. Ս. Օծութիւն Մկրտիչ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց. — Մեր շնորհակալութիւնը կ'փութանք մատուցանել Ձեր Ս. Օծութեան՝ հեռագրաւ մեզ հաղորդել հաճելուն համար Կայսերական հրովարտակին բարի լուրը։ Այդ մասին երբեք մեր յոյսը կտրած չէինք։ Մեր աղօթքներով կ'մասնակցինք Ձեր զգացած ուրախութեան։ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ»
Երուսաղէմ, 10/23 Օգոս.

—Օգոս. 8ին Ս. Հայրապետը փոխադարձ այցելութեան գնաց Վրաստանի Եկզարքին, ընկերակցութեամբ Տ. Գարեգին Արք. Սաթունեանցի և Տ. Յուսիկ վրդ.ի, Եկզարքը մեծ պատիւներով ընդունեց իր հիւրը, իր չուրջը ունենալով օրթոտոքս վրացի հոգեւորականութիւնն և Վրաստանի Կոնսիստորիային անդամները, զորս ներկայացուց Ս. Հայրապետին։

Ս. Պատրիարք Հայրն այսօր Կայս. Պալատ գնաց ընկերակցութեամբ Ա. գործակատար Արիս էֆ. Ֆէնձեանի։

—Հայ—հռոմէականաց Կ. Պատրիարք Տ. Սապպաղեան Սրբազան երէկ նախագահեց Սագըզ Աղաճի աթոռանիստ եկեղեցւոյն մէջ կատարուած գոհաբանական մաղթանաց, և ապա Կայսերական Պալատ երթալով, Հայ—հռոմէական համայնքութեան հաւատարմական եւ երախտագիտական զգացումները մատոյց յատուկ Կայս. Գահոյից։ Երէկ գիշեր լուսազարդուած էր Սագըզ Աղաճի Պատրիարքարանը։

— Հայ—Բողոքականաց Ազգապետ Վսեմ. Յակոբ էֆ. Պոյաճեան երէկ Կայս. Պալատ երթալով Հայ—բողոքական համայնքութեան հաւատարմական և երախտագիտական զգացումները մատոյց յատուկ Կայս. Գահոյից։ Երէկ գիշեր Ազգապետարանը լուսազարդուած էր։

—ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ գահակալութեան բարեբաստիկ տարեդարձին առթիւ Տ. Բարթողիմէոս Ա. եպիսկ. և Տ. Մեսրոպ Ա. եպիսկ. և Տ. Հմայեակ Սրբազան երէկ Կայսերական Պալատ երթալով յատուկ Կայս. Գահոյից մատուցին երախտագիտական և շնորհաւորական ուղերձներ և արժանացան Կայս. մեծարանաց։

—Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսն և Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքը շնորհաւորական և երախտագիտական հեռագրեր ուղղած են Կայս. Պալատ։

—Ազգ. Հիւանդանոցի մատրան մէջ երէկ գոհաբանական մաղթանքներ կատարուեցան, որուն ներկայ գտնուեցան Սամաթիոյ Ա. Թոփալեան և Հիւանդանոցի պաշտօնէութիւնը։ Ցետոյ որբերն ու որբուհիները ՎՍՀ. ԿԱՅՍԵՐ ձօնուած բարեմաղթական երգեր երգեցին։

—Նիքոմիդի Ազգ. Վարժարանին ընդարձակումի արարողութիւնը կայս. Ֆէրմանին երէկ Ազգ. Պատրիարքարան ղրկուեցաւ։

—Ազգ. Պատրիարքարանէ գրուեցաւ Տ. Եղիշէ Եպսկ. Դուրեանի որ Աֆիոն Գարահիսարի եկեղեցիին վրայ քահանայ ձեռնադրէ սարկաւագ Աստուածատուր Մանուկեանն և սարկաւագ Արտաւազդ Հալէպլեանը։ Բէօթանիոյ նախկին Առաջն. տեղապահ Տ. Մկրտիչ Ծ. Վրդ. Աղաւնունին և ժողովրդեան կողմէ սոյն խնդրանքն եղած էր Պատրիարքարանի։

—Պատրիարքարանի արձանագրութեան դիւանի տնօրէն Մկրտիչ էֆ. Մելիքեան այս երկուշաբթի Նիկոմիդիա կ'երթայ, տեսակցելու Առաջնորդ Տ. Սահակ Եպսկ.ի հետ։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՆԱՍԻՕՆԱԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, Սեպտ. 1.—Ռուս կառավարութիւնը, պաշտօնաթերթին մէջ ծանուցիւ մը հրատարակելով որ ամբողջ սեւեռանք մը գրուած է, կ'խօսի հաշտութեան բանակցութեանց և Նախագահ Ռուզվելտի միջամտութեան վրայ. ծանուցը կ'վերջանայ հետեւեալ տողերով.—«Օգոստոս 16/29ի նիստին ճապոնցի պատուիրակներն յայտարարեցին թէ Ճապոն կ'հրաժարի պատերազմի ծախքերուն համար տուգանք պահանջելէ, և իրեն կ'պահէ Սախալինի հարաւային մասը զոր այժմ գրաւած են ճապոնական զօրքերը։ Ճապոնցի պատուիրակներն ըսին թէ Ճապոն յանձն կ'առնէ զինուորական միջոցներ ձեռք չառնել Կղզիին այդ մասին մէջ, ամրութիւններ չշինել, և ազատ Լա Բէրուզի նեղուցն ալ բաց թողնել։ Ուստի այս յօդուածները հաշտութեան նախապայմանագրին մէջ արձանագրուելէ ետքը, բանակցութիւնները վերջացան պատուիրակներուն համար, քանի որ այս նախնական պայմաններն իբրև հիմ պիտի ծառայեն հաշտութեան վերջնական դաշնագրին։»

ԼՈՆՏՈՆ, 1.—Բորդսմութէն կ'հեռագրուի թէ զինադադարի կնքումը որոշուած է, և վաղը պիտի ստորագրուի։— Սէնտըըլ Նիւզ կ'ըսէ թէ հաշտութեան դաշնագրին Գ. և Դ. յօդուածները խմբագրուեցան Մ. Մ. Մարթէնսի և Տէնիսընի կողմէ։ Այս յօդուածները կ'վերաբերին աւելցեալ Չինաստանի երկաթուղիին։ Այժմ սկսուած է խմբագրուիլ Ե. յօդուածը, որ կ'վերաբերի Լիաօդունկի թերակղզիին վարձակալական իրաւունքներուն։

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ.—Պարոն Ուիթը վաղը կէսօրէն ետք ժամ 3ին Բեդերհօֆ կ'մտնէ։

ՊԷԼԿՐԱՏ.—Թագաւորն այսօր հրամանագիր մ'ստորագրեց, որով կ'հաստատէ Շապացի Տէմէթրիոս եպիսկոպոսին Սերպիոյ Մետրապոլիտ անուանումը։ Թագաւորն իր ներկայութեան ընդունեց նոր Մետրապոլիտը։

"Կ. ՊՈԼՍՈՅ„ ԵՒ "ՖՈՒՌՆԻԷԻ„

ԲԱՐԻԶ, Սեպտ. 1.—Մորնին Բորդսմութէն կ'իմանայ որ Մ. Վիդդէ յայտարարած է թէ որոշած է հանրային պաշտօնէ քաշուիլ և հրաժարիլ իր այժմու պաշտօնէն։

ՎԻԵՆՆԱ, 1.—Ֆրանց Եօզէֆ կայսրն հաշտութեան կնքման լուրն իմանալուն պէս շնորհաւորական հեռագիր ուղղեց Զարին, Միքատոյին և Նախագահ Ռուզվելտի։ Զարին ուղղած հեռագրին մէջ կայսրն իր ջերմ գոհունակութիւնը կ'յայտնէ հաշտութեան կնքման համար, որու պայմաններն անշուշտ կ'պահեն Ռուսիոյ պատիւն և ազգերնութիւնը։ Միքատոյին ուղղած հեռագրին մէջ կայսրն ի վեր հանեց չափաւորութեան գեղեցիկ օրինակն որ պատիւ կ'բերէ Ճապոնի։ Իսկ առ Նախագահ Ռուզվելտ հեռագրին մէջ կ'շնորհաւորէ զայն ի նպաստ հաշտութեան ըրած միջնորդութեանն յաջողութեամբ պսակուելուն համար, և բաղձանք կ'յայտնէ որ երկար տարիներ վայելէ խաղաղութեան բարիքները։

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, 1.—Ճապոն Մ. Քոմուրայի միջոցաւ հաւանեցաւ անմիջապէս զինադադար կնքելու։ Մ. Վիդդէ փափաքելով Սեպտ. 1'ին ճամբայ ելլել դէպ ի Եւրոպա, Մ. Քոմուրայէն խնդրեց որոշել հաշտութեան դաշնագրին կնքման թուականը։ —Ռէօյթէր կ'ըսէ որ զինադադարը թէեւ կնքուած է, բայց հաշտութեան դաշնագիրն ստորագրուելէ ետքը պիտի գործադրուի։ Ճապոն մերժեց անմիջապէս գործադրել զինադադարը։ Հաշտութեան դաշնագրին խմբագրութիւնը կ'փութացուի։ Տասնեւհինգ յօդուածներէն տասն ամէնէն արդէն իսկ ընդունուած են երկու կողմէ ընտրուած պատուիրակներէն։

—Բրօֆ. Մարթէնս երէկ վերջացուց խմբագրութիւնն հաշտութեան դաշնագրին՝ ռուսեւճապոնական պատուիրակներուն մինչեւ գոյացած համաձայնութեան մասին Ռուսիոյ կողմէ յայտնուած կարծիքներու հիման վրայ։ Մր. Տէնիսընի հետ խորհրդակցութիւն կատարեց դաշնագրին ընագրին մէկ քանի կէտերուն վրայ։ Դաշնագիրը Ֆրանսերէն լեզուաւ պիտի խմբագրուի։

ԹՈՔԻՕ, 1. — Կոմս Քացուրայի և Մարքիզ Իթօի բազմաթիւ յիշատակագիրներ կ'ներկայացուին, որոնցմով կ'բողոքուի Ճապոնի ընդունած հաշտութեան պայմաններուն դէմ։ Ճապոնի ոչ մէկ կողմն ուրախութեան ցոյցեր կ'ըլլան, հաշտութեան կնքման առթիւ։

—Ռուսիա իր պատերազմական գերիներու ծախքուց համար 15 միլիոն ոսկերլին պիտի վճարէ Ճապոնի։

ՎԻԵՆՆԱ, 1.—Բալկարայի երկու դէպք տեղի ունեցաւ Կալիցիոյ մէջ։ Կասկածելի դէպք մ'ալ պատահած է Համպուրկի մէջ, ուր քարանթինա հաստատուած է գաղթականներու դէմ։

ԴՐԻԷՍԴԷ, 1.—Բօլայի մէջ նաւային ռազմափորձի մը միջոցին, երկու թորփիլանաւեր ընդհարելով ընկղմեցան։ Բացի երկու հոգւոցմէ, միւս բոլոր նաւաստիներն ազատուեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

(ԼՈՒՐԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹՂԹԱԲԵՐՈՎ - ՕԳՈՍՏՈՍ 31.)

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոստ. 30.—Բորդսմութի հաշտութեան ժողովին մ. նիստը, որ Մ. Վիդդէի և Պարոն Քոմուրայի միջև վերջնական համաձայնութիւնը և Ծայր. Արեւելքի փափաքելի խաղաղութիւնը պիտի բերէր չատ սրամաղիք եղաւ։ Երէկուան նիստը, ինչպէս յայտնի է, Մ. Դաքաննէրայի Կիրակի իրիկուն ուշ ատեն առ Վիդդէ այցելութեան հետեւանքով, իրիկուան ժամ 4ին յետաձգուեցաւ։ Բայց որովհետեւ Քոմուրայի սպասած հրահանգները Բչ. յետ միջօրէի հասան Թոքիոյէ, Դաքաննէրա անմիջապէս վերստին Վիդդէի երթալով խնդրեց որ ժողովին նիստի ժամը փոխուի, բայց այս անգամ ոչ թէ յետաձգուի, այլ ա'լ աւելի կանուխ տեղի ունենայ։ Հետեւապէս որոշուեցաւ հետեւեալ օրը, կէս օրէ առաջ ժամ 9½ին գումարել նիստը, փոխանակ յետ միջօրէի։ Դաքաննէրա ասկէ աւելի բան չըսաւ, և հասկցնել տուաւ միայն թէ Քոմուրա չատ վճռական յանձնարարութիւններ ստացած էր Միքատոյէ։ Բայց Վիդդէ չատ զուարթ և ոգևորեալ էր։ Անգամ մ'ալ ըսաւ Դաքաննէրայի թէ Ռուսիա և ո՛չ մէկ պարագայի մէջ պատերազմի ծախուց չպիտի վճարէ Ճապոնի, և թէ հրաման ունի առանց այլ եւս Բեդերսպուրկէ նոր հրահանգի սպասելու, բացարձակապէս մերժել Ճապոնցւոց այս մասին որ և է մէկ նոր առաջարկը։ Դաքաննէրա անխօսուկ մտիկ կ'ընէր Վիդդէի այս խօսքերուն։ Մ. Վիդդէ խօսքն աւարտելէն ետք, Դաքաննէրա առանց պատասխանելու հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ։ Օթէլ Ուէնդուորթի մէջ մեծ եղաւ անձկութիւնն երբ Վիդդէի և Դաքաննէրայի այս մասնաւոր երկրորդ տեսակցութիւնն և նոյն ժամուն փոփոխումն իմացուեցան։ Վիդդէ ժամանակէն առաջ ննջել գնաց։ Բայց կէս գիշերէն քիչ ետք արթնցուցին զինքն, զի Բեդերսպուրկէն ամպրոպական հեռագիր մ'եկած էր որուն անմիջական պատասխանին կ'սպասուէր։ Կ'ըսեն թէ Լամստորֆ կոմսն այս հեռագրով յանուն Նիքոլա կայսեր կ'յանձնարարէր Մ. Վիդդէի այլ եւս չընդունիլ հաշտութեան ժողովին նիստին յետաձգումը, և առաջիկայ նիստին մէջ առաջարկել Ճապոնցւոց թէ առանց պատերազմական տուգանքի, մինչեւ ցարդ որոշուած և ընդունուած պայմաններով հաշտութիւն կնքել կ'ուզե՞ն թէ ոչ. հակառակ պարագային մեկնիլ Բորդսմութէ և դառնալ Ռուսիա։ Արդարեւ, երէկ առտու երբ Մ. Վիդդէ ժամ 9էն առաջ, միւս պատուիրակներուն հետ օթօմօպիլով Բորդսմութի ծովային պաշտօնատունն հասաւ, տեսնուեցաւ որ սովորականէն չատ լուրջ և հաստատական անձի մը երեւոյթն ու չարժումներն ունէր։ Ռուսերէն անմիջապէս ետք հասան նաեւ Ճապոնցիք։

Ժամ 9½ին, ամէն պատուիրակներն ալ հաւաքուած էին Բորդսմութի ծովային պաշտօնատանն հաշտութեան բանակցութեանց ժողովին յատկացեալ սրահին մէջ։ Նախ բարեւեցին զիրար, և ապա առանձնական կամ տարբեր նիւթերու վրայ խօսակցեցան։ Վերջապէս ժամ 10ին Պարոն Քոմուրա և Դաքաննէրա մէկ կողմ և Մ. Վիդդէ ու Պարոն Ռոզէն ալ ուրիշ կողմ քաշուելով խորհրդակցեցան առանձինն, մինչ միւս պատուիրակները քովի սենեակներուն մէջ չատ մեծ ոգեւորութեամբ և անձկանօք արդիւնքին կ'սպասէին։ Շատ սպասեցին զի նիստն երկու ժամէն աւելի տևեց։ Նախ կարդացուեցաւ Շբ. օրուան նիստին արձանագրութիւնն և ապա անցան օրակարգին։ Պարոն Քոմուրա յայտարարեց թէ Թոքիոյէ այնպիսի հրահանգներ ընդունած է որ կ'թոյլատրեն իրեն անմիջապէս հաշտութիւն կնքելու համար նոր զիջողութիւններ ընել։ Քոմուրա յիչեցուց ապա որ Ռուսիա իր խոստման համեմատ մեծ գումար մը պիտի վճարէ գերի իյնող զինուորներուն և նաւաստիներուն փոխադրութեան և սնուցման ծախուց համար։ Բայց Վիդդէ կարծես չլսելով այս խօսքերը, հանդիսաւոր չարժուձեւով մը պաշտօնաթուղթ մը հանեց գրպանէն և սկսաւ կարդալ զայն։ Այս գրութեան մէջ պարզուած էին այն պատճառներն որոնցմով Ռուսիա կ'մերժէր Ճապոնի պատերազմական ծախուց համար տուգանք վճարել, ինչ ձեւի տակ որ ըլլայ։ Գալով Սախալինի, Նիքոլա կայսրն այդ կղզւոյն կէսը Ճապոնցւոց կ'թողուր և անկէ ի զատ ուրիչ զիջողութիւն կարելի չէր ընել։ Հետեւաբար ժողովը խնդրոյն բուն վճռական կէտին հասած էր։ Խզումն անխուսափելի կ'երևէր։ Մ. Վիդդէ զերդ ձեւակերպութեան համար հարցուց թէ Քոմուրա կ'ուզէ՞ր պատասխանել։ Քոմուրա քիչ մը մտածելէ ետք, ըսաւ. «ՕՆ ՈՒՐԵՄՆ, ՃԱՊՈՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԿՆՔԵԼ ԱՅԴ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ.»

Երէկ իրիկուն Մ. Վիդդէ Օթէլ Ուէնդուորթի ծխարանին մէջ, թիկնաթոռի մը վրայ ընկողմանած, կ'ծխէր օրագրողներէ և հիւրերէ չրջապատուած, ըսաւ թէ Մ. Քոմուրայի այս անակնկալելի պատասխանին չէր սպասեր. լուծին չէր կրցած հաւատալ։ Սոյն նիստին մէջ, 5րդ յօդուածն որ ի սկզբան կ'պատկանէր Սախալին կղզւոյն ամբողջապէս Ճապոնի թողուելու առաջարկին, անմիջապէս փոխուեցաւ սապէս, թէ Ճապոն լայնութեան 50րդ. աստիճանէն սկսեալ Սախալին կղզւոյն հիւսիսային մասն ետ կուտայ Ռուսիոյ։ Վիդդէ և Քոմուրա համեմատ հեռագիրներով իրենց կառավարութեանց հաղորդեցին իրենց այս կատարեալ համաձայնութիւնը, և խնդրեցին որ թէ ծովու և թէ ցամաքի վրայ ընդհանուր զինադադար մը հրատարակուի անմիջապէս։ Ասոր վրայ Մ. Վիդդէ չկրնալով ինքզինքը բռնել, դղրդիչուն քայլերով և յաղթական չարժումներով դուրս ելաւ բանակցութեանց սրահէն և քովի սրահը գնաց, ուր անհամբեր կ'սպասէին միւս Ռուս պատուիրակները, և «հաշտութի՛ւն» գոչելով, Բէքինի Ռուս դեսպան Մ. Դոքօսիլօֆի բազկաց մէջ ինկաւ. «Փարա մ'իսկ տուգանք չենք վճարեր և Սախալինին ալ կէ'սը կուտանք կոր»։ Հաշտութեան անձկալի լուրն երեք վայրկեան ետք հեռաձայնով հաղորդուած էր Օթէլ Ուէնդուորթի մէջ օրագրողներու սենեակին։ Կէս օրը մէկ ժամ անցած էր։ Ռուս պատուիրակները Վիդդէի և Ռոզէնի հետ օթօմօպիլով արագօրէն պանդոկ վերադարձան ճաշելու համար։ Ուրախութեան լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուած էր պանդոկին մէջ։ Բազմութիւն ժողովրդեան հաւաքուած էր պանդոկին դրան առջեւ երբ հասան Վիդդէ և Ռուս պատուիրակները։ Վիդդէի եղած խանդավառ ցոյցերը աննման էին իրենց տեսակին մէջ։ Հռաւայուններու վերջը չէր գար։ Ամէն ոք կ'գոչէր «անդադար»։ Ինչուն խնդութեան ամէն ոք օդին մէջ վեր կ'նետէր իր գլխարկը. ամէն ոք Վիդդէի մօտենալու կ'ուզէր, զայն շնորհաւորելու անոր ձեռքը սեղմելու համար։ Վիդդէ ինքն ալ չէր կրնար սակայն բռնել իր յուզումը, իր խինդը։ Pas un sou, pas un copek (սու մը, կոպէկ մը իսկ չպիտի վճարենք) կ'գոչէր անդադար, իրեն հարցումներ ուղղող թղթակիցներուն։ Վերջապէս Պարոն Ռոզէն որ աւելի հանդարտ էր, իր ընկերներուն հետ դժուարաւ յաջողեցան ճամբայ բանալ։ Ճապոնցիք կէսօրուան ճաշը ծովային պաշտօնատան մէջ ըրին, զի յետ միջօրէի ժամ 3ին ալ ի նիստ պիտի գումարուէին ուրիշ բազմաթիւ մանրամասնութեանց կարգադրութեան համար։ Այս նիստին մէջ որոշուեցաւ նոր յօդուած մ'ալ աւելցնել հաշտութեան պայմանագրին վրայ, յայտարարող թէ Ռուսիա և Ճապոն առեւտրական փոխադարձ յարաբերութեան մէջ նպաստաւորեալի իրաւունք պիտի ընծայեն իրարու։ Վերջապէս որոշուեցաւ առաջիկայ նիստը գումարել այն օր երբ Ռուս պատուիրակ Մ. Մարթէնս և Ճապոնի ծառայութեան մէջ գտնուող Ամերիկացի իրաւագէտ Տէնիսըն աւարտեն հաշտութեան վերջնական դաշնագիրը, երկուստեք ստորագրուած առձեռնագրութեանց հիման վրայ։ Մ. Վիդդէ նիստէն ետք ըսաւ որ այս աշխատութիւնները տասն օրուան մէջ հազիւ կարելի է աւարտել. զի թէպէտ գործն աւելի չուտ կարելի է կատարել զի առձեռնագրութիւնները պատրաստ են, բայց Ճապոնցիք ինչպէս ամէն բանի մէջ, այս խնդրոյն մէջ ալ երկար խորհելու պէտք ունին։ Խնդիր է թէ հաշտութեան դաշնագիրը Բորդսմո՞ւթի մէջ պիտի ստորագրուի թէ Ուաշինգթընի մէջ. զի Բորդսմութի մէջ ծովու լոգանքի եղանակն անցաւ և հիւրերը կ'մեկնին, օդը ցրտեց և քաղաքն անհրապոյր երեւոյթ մ'ունենալ կ'սկսի։

Յետ միջօրէի, երկրորդ նիստէն ետք, Քոմուրա, Դաքաննէրա և Ճապոնցի միւս պատուիրակներն ալ պանդոկ վերադարձան։ Պանդոկի հիւրերը դարձեալ հաւաքուեցան դրան առջև և ջերմագին ողջունեցին Ճապոնցիները, որք իրենց ընծայուած եռանդագին ցոյցերուն՝ քաղաքավարական պարզ չարժմամբ մը պատասխանելով, անմիջապէս իրենց սենեակները քաշուեցան։ Քոմուրա յայտնապէս պարտուած խօսելու հակամէտ էր և մարդու հետ խօսիլ չէր ուզեր։ Իր քարտուղարը՝ Սաթօ, ըսաւ թղթակիցներուն թէ Քոմուրա ուղղակի Միքատոյէն ընդունած հրահանգին համաձայն վարուեցաւ, որ ինչ որ ալ ըլլար պատերազմին չարունակութենէն խուսափիլ կ'յանձնարարէր և պատերազմական տուգանքի համար Ճապոնի իրաւացի պահանջումէն ետ կ'կենար յանուն մարդասիրութեան։ Բորդսմութի մէջ գտնուող ճապոնցի պատուիրակներն ալ զուարթ չէին։ Օրինակի համար, Օսաքա Շինբուն ճապոնական լրագրին Բորդսմութի մէջ գտնուող թղթակիցն հեռագրեց իր թերթին. «Քոմուրա ու Դաքաննէրա իբր մատնիչ գործեցին Ճապոնի համար։ Պէտք էր որ «հարաքիրի» ընէին փոխանակ ստորագրելու։» Թոքիոյէ հասած հեռագիրներն ալ կ'ըսեն թէ գրեթէ ամբողջ ճապոնական մամուլը կ'դատապարտէ ճապոնցի պատուիրակներուն այս ընթացքը։ Ճապոնի կառավարութիւնն ի նկատ հրաւիրեց Միքատոյի Խորհրդարանը, որպէս զի անկեղծութիւն տայ հաշտութեան բանակցութեան ընթացքին վրայ։ Քացուրայի Դահլիճին դիրքը սարսուած կ'համարուի։

Ամերիկայի մէջ երեք երջանիկ անձը Մր. Ռուզվելտն էր։ Մ. Վիդդէ պանդոկին մէջ իր սենեակն առանձնանալուն պէս սրտագին հեռագիր մը ղրկեց Ռուզվելտի՝ յանուն Ռուսիոյ ջերմագինս չնորհակալութիւն յայտնելու համար հաշտութեան գործին տարած անդուլ ջանքերուն։ Պարոն Քոմուրա եւս համեմատ հեռագիր մը ղրկեց Ռուզվելտի, որ բնականաբար Մր. Բարնս միջոցաւ նախապէս իմացած էր ձեռք բերուած համաձայնութիւնը։ Երբ Մր. Բարնս հեռաձայնով Օյսդըր Պէյ հաղորդեց օրուան այս մեծ դէպքը, Մր. Ռուզվելտ նոյնպէս հեռաձայնով պատասխանեց «Պռավօ՛, Պռավօ՛. աւելի ախորժ պիտի ուրախանամ լուր մ է, որունմանը չատ տարիներէ ի վեր իմացած չէի։» Մր. Ռուզվելտ անմիջապէս հեռագիրներ ղրկեց Նիքոլա կայսեր, Միքատոյին, Վիդդէի և Քոմուրայի, անկեղծօրէն չնորհաւորելով զանոնք ձեռք բերուած հաշտութեան համար։

Նիքոլա կայսր Բեդերհօֆի մէջ Դչ. օրէ առաջ լսած ըլլալու չէ հաշտութեան պաշտօնական լուրը։ Բեդերսպուրկի մէջ իրիկուան ուշ ատեն տարածուեցաւ հաշտութեան լուրն և ամէն ոք մէկ ու կէս տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ցնծաց։ Սթանտարտ թղթակիցը կ'հեռագրէ թէ Բեդերսպուրկի ամերիկեան դեսպանին անցեալ չաբթուան մէջ Մր. Ռուզվելտէ ընդունած պաշտօնը, հակառակ ամէն զըրոյցներու, կատարելապէս յաջողեցաւ, զի դեսպանը Նիքոլա կայսեր մօտ վայելած երկու ժամուան ունկնդրութեան միջոցին յաջողեցաւ նոր զիջումներ ընել տալ կայսեր, Սախալինի մասին։

(Pester Lloyd, Օգոս. 30. Դչ.)

ՉԻՆ ԵՒ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 30.—Զարմանալի է որ Բորդսմութի հաշտութեան պատուիրակներուն համաձայնութեամբը կ'մոռցուի երրորդ տէրութիւն մը, այսինքն Չին։ Հաշտութեան դաշնագրին Բ. յօդուածը կ'որոշմագրէ որ պատերազմիկ երկու տէրութիւններէն գրաւուած Մանչուրիան երեք գաւառները «կարելի եղածին չափ չուտով» պիտի պարպուին։ Մինչ Ռուսիա այժմ պիտի պարպէ իր գրաւած մասն անմիջապէս, Ճապոն, Ռուսիոյ հաճութեամբ 2—3000 միլիոն ձէն տուգանք և ծախքեր պիտի պահանջէ, և առաջին վճարումէն ետք պիտի սկսի դուրս ելնել Մանչուրիայէ։ Ճապոնէ գրաւուած երկրին վարչութիւնն այնպէս պիտի մնայ, ինչպէս որ էր Ռուսիայէ գրաւուած ատեն։

ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 30.—Նիւ Եօրք Սընն կ'գրէ թէ դրամատէրք թէ՛ Մ. Վիդդէի և թէ Քոմուրայի պատրաստակամութիւն յայտնեցին Ռուսիոյ և Ճապոնի, ի հարկին հարիւր միլիոնական տոլար փոխատուութիւն ընելու։ Լոնտոնի, Բարիզի եւ Պերլինի մեծ դրամատէրներ մասնակից են ամերիկայի այս առաջարկու դրամատէրերու Սէնտիքային։

(Pester Lloyd Օգոս. 31 Եչ.)

ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ՃԱՊՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 30.—Տէյլի Էքսբրէս Բորդսմութի թղթակիցը կ'հեռագրէ.—Իրազեկ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ ճապոնական «վեհանձնութեան» գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ գաղտնի պայման մը գոյութիւնն է, որուն համեմատ Ռուսիա իր գերիներուն սնուցման և այլ ծախուց համար գումար մը պիտի վճարէ Ճապոնի, որուն քանակութիւնն որոշուած չէ դեռ և հաւանօրէն չպիտի հրատարակուի. այս գումար հաւասար պիտի ըլլայ Ճապոնի պահանջած տուգանքին։ Վստահօրէն կ'հաւաստեն թէ այս մասին գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ Ռուսիոյ և Ճապոնի միջև։

ՆԻՔՈԼԱ ԿԱՅՍՐՆ ԵՒ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, Օգոս. 30.— Նիքոլա կայսրն այս առտու Օրլով կոմսին հետ օթօմօպիլով Բեդերհօֆէն Քրասնոյէ Սելօյի մօտակայ բանակատեղը գնաց և հրաման տուաւ որ դրօշի տակ առնուած պահեստի զօրքերն անմիջապէս իրենց տեղերը վերադարձուին։ Կայսրը խնդութեամբ ունկնդրեց բանակատեղին հրամատարին թէ հաշտութիւնը կնքուեցաւ և թէ Լինիւիչ ու Օեամա համաձայնած են ընդհանուր զինադադար մը կնքելու խնդրոյն վրայ։

(Neue Freie Presse, Օգս. 31, Եչ.)

ՍԱԿԱՐԱՆ ՂԱԼԱԹԻՈՅ

ՓԱԿՈՒՄ

Օսմանեան Միացեալ	Օ. Ո.	99	17
Ամէնէն բարձր գին	»	99	25
Ամէնէն վար գին	»	99	17
Ռումէլիի Երկաթուղի	Ֆր.	130	25
Ամէնէն բարձր գին	»	130	62½
Ամէնէն վար գին	»	130	25
Թրամվայ	»	81	—

ԲԱՑՈՒՄ, 20 Օգոս.

Օսմանեան Միացեալ	Օ. Ո.	99	23
» » ժամ 4ին		99	23
Ռումէլիի Երկաթուղի	Ֆր.	130	62½
» » ժամ 4ին		130	62½
Ռէժիի բաժնեթուղթ	»	17	95
Օսմ. Բանքի Բաժնեթուղթ Ա.	Ֆր.	312	—
» » » Բ.	»	269	50
Թուրք Կ. Պոլսոյ	»	514	—
Անատոլուի երկթ. պարտ.	»	524	—
» » բաժն.	Ա. Ո.	16	55
Օսմ. Ապահովագր. Ընկ.	»	4	02
[illegible] բաժնեթուղթ	Ղրշ.	750	—
» [illegible]	»	265	—
» պարտաթուղթ	Ֆր.	488	—
Տէրքոսի ջրերի Ընկ.	»	243	—
[illegible]	»	698	—
Թրամվայ	»	80	—
Թունէլ ու Սալոնիկ	»	192	—
[illegible]		146	—
Գազարանք Իզմիրի	»	595	—
Հելլենական 5% 1881	»	268	—
Բաժնեթուղթ Լոտերիոյ	»	56	50

ՄԹԻԼԱՆՔ

Օսմ. Միացեալ 1 օրուան	Օ. Ո.	2.50	2.25
» » 3 »	»	5 —	—
Ռումէլիի Երկաթ.	Ֆր.	1.50	—

ՕՍՄ. ԲԱՆՔԱՅԻ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐԻ ՀԻՄԻՏԱՐԱԿԸ

	ՎԱՃԱՌՈՒՄ	ԳՆՈՒՄ
Լոնտոն 3 ամիս	110 20	109 25
» չէք	110 05	109 25
Բարիզ 3 ամիս	22 75	22 95
» չէք	22 85	22 95
Պերլին չէք	18 57	18 67
Վիեննա չէքեր	21 79	21 89

ԸՆԹԱՑԻԿ ԴՐԱՄՆԵՐ

Անգլիական ոսկի	Ղրշ.	109	32
20 ֆրանքնոց	»	87	13
20 մարքնոց	»	107	—
Իմբէրիալ	»	91	—
[illegible]	»	51	04
Ամերիկեան տոլար	»	107	37
Մէճիտ	»	104	20
Նոր մէճիտիէ	»	103	20
Ռուսական [illegible]	»	8	65

Առաջի Ա. Անդրէասեան, Զալըքեան

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆՔ

ԼՈՆՏՈՆ, Սեպտ. 1

Օսմանեան Միացեալ բաց.	Օ. Ո.	91	—
» » փակ.	»	91	—
Օսմ. Կայս. Բանկա	»	13	75
Եգիպտական Միացեալ	»	105	75
Անգլ. Քոնսոլիտէ	Գ. Կ.	90	56
Հելլենական Ռէնդ 1881	»	43	25
» Մոնոբօլ	»	54	25
Փորթուգալ. փոխառ. 1892	»	101	—
Թրանսվալ	»	3	06
Ճապոնական 4%	»	90	25
Ռուսական		94	75
Փոխառ. Բարիզի վրայ	»	25	275
Դրամական	»	2½	

ԲԱՐԻԶ, Սեպտ. 1

Օսմանեան Միացեալ բաց.		91	93
» » փակ.		92	20
Ռումէլիի Երկաթուղի	Ֆր.	152	75
Օսմ. Կայս. Բանկա	»	598	—
Ռէժիի բաժնեթուղթ	»	413	—
Օսմ. Մաքս. նոր փոխառ. 4%	»	480	—
Ֆրանս. Ռէնդ 3%	»	100	10
Քրէտի Լիոնէ	»	1167	—
Ռուսական		95	05
Թրանսվալ		80	75
Փոխառութիւն [illegible] 1894	»	488	—
Սպանիական արտաքին	»	92	20
Իտալական Ռէնդ	»	105	40
[illegible]	»	1430	40
Չէք Լոնտոնի վրայ	»	25	155
Դրամական Զեղչ. [illegible]		3	—

ՊԵՐԼԻՆ, Սեպտ. 1

Օսմ. Միացեալ		90	25
Չինական փոխառութիւն 1903		83	10
Անատոլուի Երկ. պարտաթ. մարք		103	—
» » բաժն. 60%	»	119	70
Ռուսական 4%	»	92	70
Ռումէլիի Երկաթուղի	»	137	—
Փոխ. Լոնտոնի վրայ 3 ամս.	»	20	340
Դրամական		3	

ՎԻԵՆՆԱ, Սեպտ. 1

Փոխան. Բարիզի վրայ	կարճ	95	35
» Լոնտոնի վրայ	»	239	70
Ռումէլիի Երկաթուղի	»	143	—
Օսմ. Ռէժի	»	380	—
Դրամական		3	

ՃԱՄԲՈՒ ՆԻՇԵՐ

Առ հասարակ ընդունուած վարկած մ'է սա իրողութիւնը թէ մարդ ո՛րքան ճամբորդէ՝ այնքան աւելի իր ծանօթութիւնները կ'աւելնան։ Ասոր համար առիթ չենք փախցներ բնաւ պատոյտներ կատարելու և միեւնոյն ատեն քննելու ամէն բան՝ հասկնալու համար և ուսումնասիրած ըլլալու այսպէս ամէն գիւղի կամ աւանի, ամէն գիւղաքաղաքի և քաղաքի բարքն և վարքն ու տեղական սովորութիւնները, որոնք անշուշտ տեղէ տեղ կ'տարբերին։ [illegible] սատուգիւ չա՛տ բան կրնանք սորվիլ, մանաւանդ եթէ հետաքրքիր միտք ունենանք ամէն պիտանի բան հասկնալու փափաք մը։ Բաւական երկար ճամբորդութեանց ձեռնարկած ըլլալուս համար իրենց օգտակարութիւնը տեսած եմ. ուստի կ'ուզեմ որ այս վերջերս կատարած ճամբորդութեանս նիշերն ալ հաղորդեմ, բաւականին ծանօթութիւն տալու համար մեր քանի գաւառական անկիւններու վրայ։ Ճամբորդող մ'է որ կ'գրէ իր թելադրանքները, կ'յուսացուի որ օգտակար կրնան ըլլալ, եթէ մասնաւոր ուշադրութեամբ նկատողութեան առնուին անոնք։ Սկսինք ուրեմն։

Արեւելեան առաւօտ մը որոշեմ հրաժեշտ կուտամ Բոլուէն։ Լեռները տակաւին ձիւնապատ, դաշտերն համակ կանաչութեամբ լեցուն են. գիւղացին առտուն կանուխ աշխատանքի երթալ է որ կ'երթէ, ու հօտաղները կ'արածեն իրենց հօտերը. աշխատութեան քրտինքը, որուն չոգիանալուն այնան կ'տեսնէինք, այժմ գոլորշիանալէ յետոյ՝ կանաչացած մօտաւոր արտերու մը մէջ բոլոր յոգնութիւնները վարձատրելու և գիւղացիին յոգնութիւնները մոռցնել տալու բան մ'ունի վրան։ Առուակներու մաքրարտափայլ հոսումն հիանալի է, ու բլուրներու կողին վրայ բացուած գոյնզգոյն ծաղիկներու վարդենի բոյրը՝ օդն անուշահոտութեամբ կ'լեցնէ։ Ցօղը տակաւին գրկուած է բոյսի ծղօտին մէջ, ու արեւու ճառագայթը չողացնելէ յետոյ զայն՝ կ'սպառնայ լափել ։ Առտուն թռչուններու երգերը քաղցր կ'հնչեն, ու արտոյտը կ'տեսնես որ յանկարծ կ'թռչի կ'բարձրանայ վեր և ապա հանդարտ հանդարտ կ'իջնէ վար կողմնակի դէպ ի հեռուն ու կ'կորսուի ծործերուն մէջ և կամ հողի կոշկոռներուն մէջ։ Մշտաններն իսկ վայրենի անուշութիւն մ'ունին։ Ճամբորդողներս երեք հոգիներ ենք։ Երեքս ալ ձիաւոր։ Օդը գարնան էր ու մասնաւոր զովութիւն մ'ունէր։ Օրը կ'յառաջանար, ինչպէս մենք ալ կ'յառաջանայինք մեր ճամբուն վրայէն։ Ճամբորդութիւնը գարնան եղած ատեն ինկալպէս ախորժելի է։ Հեռուներ գիւղեր, կամ լեռներու կողին վրայ փռուած և կամ հովտին ծոցը դրուած՝ կարծես կ'քնանան։ Երեք ժամէն արդէն հասած ենք Նոր գիւղ, որուն առջեւէն կ'անցնինք. ուրիշ գիւղերու պէս ա՛յս ալ մեր ուշադրութիւնը չէր գրաւած. կարծես հոն մարդ չկար, ամենքն ալ թերեւս դաշտերն ինկած էին. ընդարձակ դաշտերուն վրայ մարդը սեւ բիծի մը պէս կ'երեւայ միայն։ Քիչ մ'ալ կ'յառաջանանք և կ'հանդիպինք դարձեալ գիւղի մը, վայնասուն մը կ'լսենք, քանի մը հատ լալկան կիներ են, որոնք կուլան ու կ'ողբան, իրենց դրացինը կամ ազգականը մխիթարել կ'ուզեն. երկու փայտերու վրայ՝ որ դագաղն է, դրուած հարս մը թաղելու գացեր են. ամենքն հիւանդցեր է, ու երկու տարիներ չարունակ դառնագին չարչարանքներու ենթարկելէ յետոյ մեռեր էր. ըսին թէ մէկը ինքզինքն իբրեւ բժիշկ ծախելով աղքատիկ գիւղացիին մէկ երկու ոսկի դրամն առած ու այրած է վէրքը, և որուն հետեւանքովը մեռած էր։ Գաւառներու մէջ ինքնակոչ հէքեր չա՛տ կան. ես դեղագործ իսկ տեսած եմ որ իբրեւ բժիշկ հիւանդ կ'քննէ ու դեղ անգամ կուտայ կա՛մ բուժելու համար և կա՛մ...։ Թերեւս Պոլսոյ հանդիպած դագաղն էր մեր տեսածը. այնքան մեծ և տխրիկ տպաւորութիւն գործեց վրաս. ուրիշ գիւղացի այրեր եղածէն կարծես բոլորովին անտեղեակ և մա՛նաւանդ անհոգ կ'յանան հողին հետ խաղալ։ Մրաթ գիւղին եզերքն հասած ենք, ուրկէ պիտի անցնինք։ Քանի մը Քուրդ գիւղացիներ, ձուկ խորոված կ'ուտեն գետեզրը, մեծ ախորժակով կ'ափին գոհ թէ. քիչ մը հանգստանալէ յետոյ նաւ կ'մտնենք՝ թողլով մեր ընկերներէն մէկը ցամաքը՝ կ'անցնինք միւս կողմը գետին։ Քիչ մը յառաջանալէ յետոյ՝ երրորդ մը կ'ընկերանայ մեզի, ու ճամբանիս չարունակելով կ'ուզենք էլմէ երթալ հոն գիշերելու համար։ Ճամբէն կ'չեղինք, քարուտ արահետներէ անցնելով հեռուէն կ'տեսնենք գիւղը. օրն իրիկնալու մօտ էր. տակաւին նոր կանաչցած թութերը՝ ճերմակ ծաղիկով ծածկուած բարկ հոտ մը կուտան, որ օդը կ'լեցնէ, ու կանաչներուն մէջ իրիկուան դէմ, երբ արեւն հեռուն իր մարմրուն ճառագայթներով տակաւ կ'թողուէր, թռչունները կրկնապատկած իրենց եռանդը՝ կ'երգեն ու կ'երգեն չարունակ և մարդ կրնայ երեւակայել թէ ծաղկանց բոյրն ու թռչուններու երգն իրարու միացած կ'լեցնեն օդը, մին ռունքին ջիղերը գրգռելու, եւ միւսն ականջին. իսկ բնութեան միւս գեղեցկութիւնները՝ աչքը։ Արդարեւ հիանալի էր իրիկուան այդ պահը։ Գիւղ կ'հասնինք։ Էլմէ, ծառաշատ գիւղ մ'է, զոր բնութիւնն օժտած է առատ ջուրով։ Նոյն իսկ եկեղեցիին սեղանին տակէն կ'բղխի ջուր մը և պատէն դուրս կ'հոսի՝ վրան ծածկուած, որուն չնորհիւ կ'դառնան հետզհետէ ութն և թերեւս աւելի ջրաղացքներ և ապա կ'երթայ դաշտերը ջրելու։ Կոկիկ եկեղեցի մ'ունին որ ժողովուրդին անբաւական է. խղճուկ դպրոց մը, որուն այցելութիւն չկրցի տալ դժբախտաբար։ Բողոքականներ ալ կան։ Արդէն Խարբերդի բոլոր գիւղերուն մէջ ալ չեն պակսիր Բողոքականներ, որոնք իրենց դպրոցը, ժողովարանը, պատուելին ունին։ Ծանօթի մը տունն հիւրընկալուեցայ։ Իրիկուան գիւղին քահանան և տակաւին կարգ մը գիւղացիներ բարի գալստեան եկան, որոց հետ բաւական երկար տեսնուեցանք, գիւղին գործերուն, դպրոցին, եւն. ի վրայ։

Հետեւեալ առաւօտուն կանուխ պտոյտ մը կ'ընենք պարտէզներու մէջ, ուր թռչունները իրենց երգերը կ'գեղգեղէին ու անոնց կ'խառնէր իր երկնային ձայնը սոխակն առաւօտեան. ջուրին խոխոջիւնը, ծաղիկներու բոյրը, երկինքի կապոյտը, ոսկի ճառագայթներն արեւուն, առաւօտեան ցօղն հրաշալի բան մ'ունին իրենց վրայ որ սրտեր կ'հրապուրէ, կ'դիւթէ։ Նախաճաշ մ'ընելէ յետոյ կ'մեկնինք դէպ ի Խարբերդ։ Դաշտերու տեսարաններն որքան գեղեցիկ են և հրապուրիչ, այնքան աւելի անտանելի են ճամբորդութեան ատեն։ Գրեթէ վեց ժամ չարունակ կ'քշենք ձիերն ու հազիւ կ'հասնինք Մէզրէ։ Մէզրէ ծանօթ է արդէն լրագրի ընթերցողներուն, թէպէտ նոր քաղաք ըլլալու վիճակին մէջն է, և սակայն ապագային բաւական կարեւոր կեդրոն մը պիտի ըլլայ, զոր կ'երաշխաւորեն այսօրուան ցոյց տուած նշանները այս մասին։ Մեզի համար նշանակութիւն ունեցող բանն է վարժարանը։ Պէտք է գիտնալ որ օտարներու ազդեցութեան տակ մերիններն ալ բաւական զարգացած են և ուսման ու զարգացման պէտքն զգացած են։ Անգլիացիներ, Գերմանացիներ և տակաւին ուրիշներ ունին իրենց դպրոցները, որբանոցները։ Ամենքն ալ նոյն նպատակին կ'ծառայեն և միեւնոյն կրթ. մտատիպարն ունին իրենց մըտքին մէջ։ Տեսակ մը մրցում կայ, որուն պէտք էր որ խառնուէին մերինները. դժբախտաբար քիչ մը յետադէմ են և չեն կրնար հասնիլ օտարներուն, մինչդեռ կըրնային անոնցմէ աւելի փայլուն վարժարան պահել. ասոր պատճառն ալ յայտնի է սակայն. մեր ծնողքները չա՛տ մեծ սիրով օտար հաստատութեան մը կուտան բաւական կարեւոր գումար մը, մինչդեռ իրենց դպրոցներուն չեն տար անոր կէսը, կէսին կէսը, և ահա՛ պիւտճէին խնդիրը կ'ծագի, որուն հետեւանքն յայտնի կ'ըլլայ, դպրոցը կ'կաղայ և յանցանքը թերեւս կ'դրուի պաշտօնական մարմիններու վրայ։ Վարժարանի խնամակալութիւնը կ'ուզէր յառաջդիմական փոփոխութիւն մը մտցնել թէ պիտի իրականանա՛յ իր փափաքը, բնականաբար իր աշխատելու եղանակէն կախում ունի։ Եթէ համերաշխ գործակցութիւն մ'ունենան, տարակոյս չկայ թէ վարժարանները փայլուն վիճակ մը կրնան ունենալ։ Քանի մ'անգամ դպրոց այցելեցի ու կարեւոր պէտք մը չնշմարեցի. ուսուցիչներէն ոմանք հսկողութեան պէտք ունէին իրենց պաշտօնին անթերի կատարելու համար, բայց և այնպէս կ'պակսէր հսկողութիւնն և գործն ինքնին կ'կաղար նոյն իսկ դպրոցին մէջ։ Մէզրէցիք լսարան մ'ունին, ուր ամէն կիրակի երկու սեռէ ունկնդիրներ կ'հաւաքուին ու երկու ժամ չափ կրթ. և հոգեւոր խօսուածքներ մտիկ ընելէ յետոյ կ'մեկնին. երկու կամ երեք հոգի կ'խօսին, մասնաւորապէս ուսուցիչներէն՝ որոց մէջ պէտք չէ մոռնալ Պաղտասար Պատուելին, որ թէպէտ կոյր մ'է, և սակայն չատ աւելի կ'արժէ երկու աչք ունեցողներէ։

Մէզրէի մէջ երկու չաբթէն աւելի մնալէս յետոյ՝ ուղեւորեցայ դէպ ի Փէրչէնջ գիւղը որ մէկուկէս ժամ հեռաւորութիւն մ'ունէր։ Պարտէզներու մէջ և պարտէզներէ չրջապատուած ջրաշատ գիւղ մ'է. բաւական խոշոր եկեղեցի մը կայ, դպրոց մ'ալ երկու ուսուցիչով։ Այս տարի առուլ տարի մ'եղած էր Փէրչէնջի համար, և տեղացիք կ'ըսէին թէ անտարբերութիւնն իր գործը կ'կատարէ։ Բողոքականներ ալ կան և պատուելի մը։ Արդէն ըսինք թէ Խարբերդի բոլոր գիւղերն ալ իրենց Բողոքականներն ունին. միսիոնարներու ընկերութիւնը Բողոքականութեան տարածումն մեծապէս աշխատած է և կ'աշխատի ուղղակի Ցիոնսոփ փառքին (?) համար։

Փէրչէնջի մէջ երկու գիշեր միայն մնացի, և ապա Մայիս 23ի առաւօտուն կանուխ Մաստէնի համար ճամբայ ելայ ջորեպաններու հետ։ Առաւօտեան ժամը ութէն մինչեւ ցերեկուան տասը չարունակ քալելով, հազիւ ճամբուն վրայ մէկ երկու տեղ հանգչելով՝ չարունակեցինք ճամբան։ Խարբերդի ծովակին եզերքէն քերելով, որ հմայիչ տեսարանի մը բոլոր գեղեցկութիւններով ի հանդէս կուգար, սիրուն ճողփիւններն ջուրի, երաժշտական խաղերու ելեւէջներուն նման ըլլալ կ'թուէին, ու արեւու ճաճանչաւորումը՝ անոր հանդարտ ու խաղաղ մակերեսին վրայ հիանալի չողշողունով մը կ'փայլէր ու կ'ցոլանար։ Օդը տաք էր, թէպէտ զով հով մ'ալ կար, երկար ճամբորդութիւնն ընել պարտաւորուած էի սակայն. խճուղին թէպէտ կանոնաւոր և սակայն երկարութիւնը ձանձրութիւն և յոգնութիւն կ'պատճառէր այլեւս։ Մինչեւ Մաստէն ծովակէն հոսած ջուր մը կ'ընկերանայ և անկէ կ'յառաջանայ երթալ Տիգրիսի մէջ թափելու համար։ Բարձր սարեր, լերանց գլուխներ, ապառաժներ, քարեր, ժայռեր, ահա ինչ որ կ'կազմեն մեր ճամբուն տեսարանները. հազիւ երբեմն ջորեպաններու կ'հանդիպինք, որոնք իրենց էչերը բեռցած կը դառնան իրենց գիւղերը, միւս առտուն դարձեալ երթալու և գալու համար։ Տաժանելի և երկար ճամբորդութենէ մը յետոյ կ'հասնինք Մաստէն՝ ժամը 10ին լեռներու, զառիվերներու, ձորերու մէջ չինուած քաղաք մը, ուր հանքերու գործ կայ և որոց իբրեւ յայտարար նշան առաջին պատահութեամբ կ'տեսնես կապոյտ ջուրի հոսում մը, որ իր մէջ կ'պարունակէ առատ պղինձ։

Մաստէնի մէջ 120—130 տուն կ'գտնուի Հայ ըլլալով. մեծագոյն մասը խանութպան է և ուրիշներ ալ պղնձի գործով կ'պարապին։ Եկեղեցի մը և դպրոց մ'ունին Հայերը, երեք ուսուցիչով և մէկ քահանայով. Դպրոցին աւագ ուսուցիչն է Ազարիկ էֆ. Գոլայեան, որ կարող և աշխատասէր երիտասարդ մ'է, այնպէս որ Մաստէնի Հայոց վարժարանը նախանձելի վիճակի մը հասցուցած է. ինք է որ կը դասախօսէ Թուրքերէն, Հայերէն, գրութիւն, Ֆրանսերէն. ասոնցմէ զատ վարպետ մ'է երաժշտութեան մէջ, չատ լաւ ձայնագրութիւն գիտէ, եղանակներ չինելու կամ յօրինելու համար մասնաւոր դիւրութիւն ունի և եկեղեցական երգեցողութիւնները կանոնաւոր և հեշտալուր կ'ընծայէ։ Մաստէնի Հայերն ալ զինքը գնահատած են միշտ, վասն զի սիրով կ'աշխատին, մանաւանդ մեծերը կ'ըսենք ըսել որ միշտ իրարու հետ համերաշխ աշխատակից ըլլալով՝ բնաւ երբեք չեն հակառակիր դպրոցին յառաջդիմութեան, բան մը, զոր ուրիշ տեղ տեսնել կարելի չէ։ Դպրոցին զարգացումին մասնաւոր ջանքերով աշխատող են քահանան՝ Տ. Ցարութիւն Սարգիսեան և երկու եղբայրներ Ցարութիւն և Ցակոբ էֆ. Մլտիկեան, ինչպէս նաեւ Ցակոբ էֆ. Կարապետեան, Ենովք և Եղիա էֆ. Մուրատեան երկու եղբայրները։ Աշխատանց վարժարան չունին, և սակայն յառաջիկային դիտաւորութիւն ունին բանալու, վասն զի անոր պէտքն ալ ըմբռնած են, ու եթէ ասկէ առաջ փորձ մ'ըրած են, և սակայն պիւտճէի անձկութեան համար փակել ստիպուած են։

Բաւական թուով ալ Ցոյներ կան, բայց դժբախտաբար աւելի կամ նուազ ապականուած ։ Տիարպէքիրէն իրենց մեթրոպոլիտն օգափոխութեան եկած էր։ Եկեղեցի մը և դպրոց մ'ունին, այս վերջինը գրեթէ անուանական է։ Գալով կառավարական չէնքին՝ գեղեցիկ է. ժամացոյց մը խոշոր, միշտ ժամերը կ'հնչեցնէ։ Բանուկ քաղաք մ'է Մաստէն, ամէն օր գիւղացիներ առեւտուրի համար հոն կ'դիմեն։ Մաստէն լեռներու, բլուրներու մէջ ըլլալուն համար, ո՛չ կանոնաւոր փողոց ունի և ոչ հրապարակ մը. զառիվեր, զառ ի վար, ծուռ մուռ կ'թաւալ, յոգնեցնող։ Քանի մ'օրեր Մաստէնի Հայերուն հիւրասիրութիւնը վայելելէ յետոյ կ'մեկնիմ այդ քաղաքէն դէպ ի Արղընի։

Կիրակի իրիկուան դէմ, ծանօթի մը հետ կենդանի վարձած հրաժեշտ կուտանք։ Խճուղիէն կ'ճամբորդենք, լեռներու կողին վրայ, վերջին ծայր դժուարութեամբ չինուած ճամբայ մը։ Օդն այնքան տաք չէր, ու մեք կ'ճամբորդենք չարունակ 4 ժամ, ու հեռուէն Արղընին կ'տեսնենք։ Ժայռեր, քարեր, ձորեր, լեռներ, բլուրներ կ'չրջապատեն զայն։ Կանոնաւոր ճամբայ չկայ իր մօտը, միշտ ժայռ, միշտ քար, որոց մէջէն ձիերն հազիւ թէ քալել կրնան փոխել։ Հասած ենք Արղընի, ցից լեռ մը, որուն կողին վրայ կ'կանգնի այդ գրեթէ գիւղաքաղաքը. միեւնոյն զառիվերներն և զառիվարները, անկանոն փողոցներ, աղտոտ անկիւններ։ Հայերը մօտ 4-500 տուն, երկրագործութեամբ կամ խանութպանութեամբ կ'զբաղին։ Երկու եկեղեցի և երկու դպրոց ունին մէկմէկ քահանայով և մէկմէկ ուսուցիչով։ Դպրոցներուն պիւտճէն չա՛տ խեղճ է. երբ կրնային միանալ ու երկուքի տեղ մէկ դպրոց պահել, քիչ ու չատ կանոնաւոր, այսօր ոչ մին և ոչ միւսը բան մը կ'արժեն. տեղացիներէն Պետրոս Նաճոյեան անուն երիտասարդ մը չատ կ'աշխատի բարելաւութեան համար իրենց դպրոցին, բայց դժբախտաբար ուրիշներ անտարբեր կ'գտնուին։ Գիշեր մը միայն մնացինք Արղընի։

Մայիս 30ին առաւօտ կանուխ, ժամը ութին ճամբայ ինկայ մէկու մը հետ դէպ ի Տիարպէքիր. երկա՛ր, բաւական երկար ճամբորդութիւն մը պիտի ընէի։ Ձի մը հեծած էի, մինչ ընկերս պիտի քալէր։ Արեւը չողալ սկսաւ, երբ ժամ մը ճամբորդեցինք. անուշ սիւք մը կ'առնէր կ'անցնէր, ու կանաչութիւնները, դաշտերը, վաստակաւոր քրտինքի պտուղները ծալ ծալ կ'ծածանէին լճի մը ջուրերուն պէս հանդարտիկ ու խորհրդաւոր։ Գիւղացիներ կ'երեւան դաշտերուն մէջ տեսնե տեսնե ցրուած, որոնք գետինն հակած կ'աշխատին, կ'ոգեն արեւու կիզիչ ճառագայթներուն տակ, երբեմն թրթռացնելով իրենց խոպոտ ձայնի դանդաղ ելեւէջները, որոնք կ'երթան մարիլ հեռուն։ Կ'յառաջանանք, ժամերն ալ, օրն ալ մեզ հետ կ'յառաջանան. արեւը տաքնալ կ'սկսի, ու տակաւ ճամբորդութիւնն անտանելի կ'դառնայ, պէտք է սակայն յառաջանալ մինչեւ իրիկուն հասնելու համար։ Ընդարձակ դաշտեր, որոնք կարծես սպառել չեն ուզեր բնաւ, կ'կտրենք կ'անցնինք։ Հազիւ Արղընիէն 6 ժամ հեռու գիւղի մ'առջեւ հանգիստ կ'առնենք։ Գիւղին մէջ հարսնիք կար։ Առաւօտ կանուխ մերձակայ գիւղ մը գացած էին հարսը բերելու համար. հրացաններ արձակելով, խաղալով, երգելով բերին մանչուն տունը։

Մանչը փոխքը էր դրացիի մը տունը, ապա զանիկա դրին ձիու վրայ հեծցնելով ու միեւնոյն հանդիսաւորութեամբ։ Պաշտօնական արարողութիւնը լմնցած է կ'ըսէին, վասն զի՝ օրհնութիւն եւն. բան չունին եղեր. ու քիչ յետոյ միեւնոյն բազմութիւնն արեւու չողին տակ փողոցներուն մէջ սկսաւ խաղալ, ցատկել, պոռալ, կանչուըռտել։ Գիւղացիներ, ո՛չ հարսնեւորներ չրջապատած են պարողները։ Ճաշի ատեն կուգայ և ամենքն ալ կ'հրաւիրուին։ Մեզ ալ բան մը պատիւ ընել կ'ուզեն, բայց մեք գետէն դուրս վրանի մը տակ կ'հանգչինք ժամի մը չափ։

Կ. Վ. ԵՍԱՅԵԱՆ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԵՂԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԼՔՈԼԱՄՈԼԻ ՀԱՇԻՒ. — ՇԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Թուլումճեան էֆ.ի մրցման դրած ալքոլամոլութիւնը — որ տարին տասներկու ամիս պժմէութիւն է —, կրնայ արդիւնաւոր ըլլալ «կոմպոլի»ի ակնոց սիրահարներուն։ Գալով Բագոսի տաճարին երկար ժամանակէ ի վեր մոլեռանդ պաշտօնեաներուն, ատոնց բժշկութիւնը խրատական կարելի չէ, այլ՝ իրենց կրած մարմնային վնասներէն յետոյ միայն խելքերնին գլուխնին կուգայ, բայց չատ անգամ ի զուր։

Ալքոլամոլն երկու հաւասարակշռութիւնն ալ կ'կորսնցնէ, նախ ուղեղին, եւ ապա ոտքերունը։ Մասնաւորաբար անձնական և թուաբանական հաշիւներու մէջ տկար է ան։ Այս մասին ահա օրինակ մը զոր վերջերս Լոնտոնի թերթերէն մին ցոյց կուտար.

Անգլիոյ մայրաքաղաքը, որ աշխարհիս ամէնէն բազմամարդ քաղաքն է՝ ($5\frac{1}{2}$ — 6 միլիոն ժողովուրդ), ունի աղքատ «միայուն դասակարգ» մը (paupérisme) որուն մէջ կ'գտնուին դժբախտաբար արմատացած ալքոլամոլներ։ Ասոնցմէ երկու բարեկամներ — Ճօն և Ուիլիամ — օրականնին ճարելու համար միջոց մը կ'խորհին և... կ'գտնեն։ Ունեցած քանի մը «չիլին»(*) խնայողական դրամին իրարու վրայ բարդելով՝ ընկերութեամբ փոքր տակառ մը ռոմ կ'գնեն՝ փողոցներուն մէջ յօժարակամ արբեցողներու գաւաթն 2 բէնս (40 փր.)ի ծախելու նպատակաւ։ Իրենց մէջ այնպէս պայման կ'դնեն որ՝ տակառին չպիտի դպչին իրենք և ամէն պարագայի մէջ տասնոց դրամի ռոմ չպիտի տան և ոչ մէկուն։ (Բայց, ինչպէս կ'ըսէ տաճկական առածը, [illegible]) Մեր երկու հարազատ բարեկամները, տակառ և գաւաթով, ճամբայ կ'ելլան ուրեմն գրպաննին թեթեւցած. միայն Ուիլիամ տակաւին 2 բէնս դրամ ունէր իր վրայ։ Օդը բաց և քիչ մ'ալ բեռ ունենալնուն հետեւանօք, իրենց գնացքին մէջ կ'ծարաւնան բնականաբար։ Ուիլիամ չդիմանալով ընկերոջը կ'ըսէ,

—Ճօնի՛...

—Ի՞նչ կայ։

—Կարծես թէ ծարաւ եմ։

—Ձէէէէ՜... ինծի նայէ, տակառին դպչիլ չըլլար, ինչպէս որ պայման դրինք։

—Բայց, սիրելի բարեկամս, երկու բէնս պիտի վճարեմ քեզի. գաւաթ մը կ'ծախես ըսել է։

—Հէ, այն ատեն խնդիրը կ'տարբերի։ Տուր դրամը և առ քեզի գաւաթ մը ռոմ։

Ուիլիամ վճարելով, ախորժանօք գաւաթին պարունակութիւնը կուլ կուտայ և ճամբանին կ'չարունակեն։ Քիչ յետոյ Ճօն կ'ծարաւնայ իր կարգին ու կ'ըսէ ժպտադէմ

—Ուիլիամ...

—Ի՞նչ է ան։

—Ես ալ ծարաւցայ չիտակը։

—Ձէէէէ՜... ինծի նայէ, տակառին դպչիլ չըլլար ինչպէս որ պայման դրինք։

—Բայց պիտի վճարեմ, առ ուստիկ 2 բէնս քեզի։

— Այն ատեն ըսելիք չի մնար։

Եւ Ճօն ընկերոջմէն նախապէս գանձած 2 բէնսն իրեն վերադարձնելով պատուական մը կ'ձգէ։ Այսպէս 5-6 վայրկեանն անգամ մը յաջորդաբար ծարաւնին յագեցնելով 2 բէնս դրամը փոխադարձաբար մէկուն գրպանէն կ'ելլէ և միւսին գրպանը կ'մտնէ ու քիչ ժամանակէն... տակառը կ'պարպուի։ Երբ կ'սառցեն այս պարագան, կ'ուզեն իրենց չահն հաշուի առնել և.... զարմանօք կ'տեսնեն թէ միայն 2 բէնս կար գրպաննին։ Իրարմէ կասկածելով կ'սկսին բարկանալ. ան անոր գող կ'ըսէ, ան ալ անոր աւազակ. և որովհետեւ գլուխնին տաքցած էր, ածականները չխնայելով «պօքս»(*)ի կ'ելլեն իրարու հետ։ Այսու հանդերձ հաշիւնին կ'գտնեն.... յաջորդ առաւօտուն պահականոցին մէջ ուր տարած էին զիրենք «բոլիսմէն»ները(**)։

*** Աշխարհիս վրայ գտնուող բոլոր արարածներուն մէջ մարդս է միայն երկոտանի։ Բայց, պիտի ըսէք անշուշտ հիմա, թռչունն ալ երկոտանի է։ — Այո, այնպէս է. սակայն անիկա.... օդային երկոտանի է, մինչդեռ մեք ցամաքային, ինչ որ կ'տարբերի... ըստ զուարճաբաններու։ Արդէն երկրագունդիս առաջին խելացի էակը մարդն է, որմէ յետոյ կուգան նախ փիղը, երկրորդ կապիկն և երրորդ չունը, որու անունն հոմանիչ է խելացութեան. չէ՞ մի որ կ'ըսեն՝ «խելացի չունը» (մանաւանդ վարպետորդի անանկներուն)։

Շուներու խելամտութեան մասին պատմութիւններն անհամար են։ Ահա հատ մը նորելուկ որ մեզ կուգայ թարմ թարմ, Ամերիկայէն։

Պօսթընի բնակիչներէն գործաւոր մը, չունի սիրահար ըլլալով, այդ կենդանիէն հատ մը մեծցուցած կ'պահէր իր քովը։ Ընտիր ցեղէ, մարդու մօտ, մանաւանդ խելացի, չունն ուշադրութեան առարկայ դարձած էր թաղին մէջ։ Զօրքօանին նրբաճաշակ ալ էր. չէր ուտեր ամէն ինչ որ կ'հրամցնէին իրեն, այլ գիտէր զանազանել իր ստամոքսին հաճելի եղած ուտելիքներն և մասնաւորաբար կ'ախորժէր կարկանդակէն, նոյն իսկ տասը մոլին ալ էր։ Բայց իր տէրն հարուստ չըլլալով, խելացի չունը միջոց մը գտած էր իր այդ ճաչակը գոհացնելու։ Գիտէ՞ք ինչպէս. ուստիկ պատմեմ։

Իր տիրոջ թաչկինակներէն մին առնելով բերանը՝ կ'երթար հեռաւոր թաղերու մէկ փողոցին անկիւնը. (և ամէն օր ալ տեղ կ'փոխէր)։ Հոն թաչկինակը գետին կ'զետեղէր — միշտ բերնով — և ինք ալ անոր առջեւ ետեւի ոտքերուն վրայ կը կ'նստէր՝ աչքերը գոցելով իբր թէ կոյր է!! Անցորդները կ'խղճային անոր վրայ, ոմանք կ'հիանային իր «խելացի մուրացկանութեան» հանդէպ և ամենքն ալ կ'ողորմէին։ Երբ տաղանդաւոր չորքոտանին կ'նշմարէր թէ թաչկինակին մէջ պէտք եղած չափով դրամ կայ, չուանչանորդին անմիջապէս զայն ծրարելով բերնին մէջ կ'առնէր և չիտակ կ'վազէր կ'երթար կարկանդակավաճառին որ առատապէս կ'յագեցնէր իր ջոջ յաճախորդը!!

Ամերիկացիք որ իրենց երկրին մուտքն արգիլած են մասնաւորաբար Չինացիներուն և այդ մասին օտարազգիներուն հանդէպ ալ խիստ պայմաններ դրած են, արդեօք բան մը կ'մտածե՞ն, դրա՛կան «ճա՛նքէ»ները, խելացի չուներու նկատմամբ ալ՝ որոնք.... ամերիկեան կարկանդակով ձրիապէս կշտանալու խորամանկութիւնն ունին!

ՊՕՂՈՍ ՀԱՄԱՄՃԵԱՆ

(*).— Կռփամարտութիւն։
(**).— Ոստիկան։

(*).— Մէկ «չիլին»ը 6 ղրշ. է։

ԽԱԶԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՓ ՇԱՀԱՆԷ

Խազինէի Խասսաֆ Շահանէէ միւպայէա օլունաճագ պէհզող սոքքընը պէհէր աթիզ գըյէսի մէյէտը եւկէրէմի զըռուչ հըսապըյլա պէր զըռուչ եէթմիչ պէչ սանթիմ ֆիյաթըյլա թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ, մահ հալ բունմինին եւկէրէմի իքինճի բազար իրթէսի կիւնինէ գատար եւզաէ իւչ թէնզիլի պիլզաղօլու եէվմը մէզքիւրտէ իհալէի գաթիյէսի իճրա գըլընաճաղընտան, իթթայա թալիպ օլանլարըն թէէմինաթ աքչէսինի վէ եա մուքթէպէր քէֆալէթնամէլէրի միւսթաճհիպէն եէվմը մէզքիւրտէ նիհայէթ սաաթ օնա գատար Խազինէի ճէլիլէի միւչաւէրէյէ կէլմէլէրի.

Փի 19 Աղուստոս 321   3—1

ԹՈՒՂ ՎԷՊԸ (44)

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊՍԱԿՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԷՆ

ԾՓՈՒՆ ԿՂԶԻՆ

ԺԴ.—ՀԱՆԴԷՍԷ ՀԱՆԴԷՍ

Այս ամէնն այնուհետեւ փոխուեցաւ անկլիքան ու կաթոլիկ Միսիօնարներուն ազդեցութեան ներքեւ։ Բայց ինչ որ չփոխուեցաւ, այս բնիկներուն իմացականութիւնն է, իրենց վառվռուն խօսուածքը, իրենց զուարթ միտքը, փորձ քաջասրտութիւնը, իրենց տիպարին գեղեցկութիւնը։ Բարիզցիները թէ՝ քաղաքին մէջ և թէ դաշտերուն մէջ սքանչացան անոր վրայ։

—Վա՛յ, թչուառական, ի՛նչ գեղեցիկ մանչեր են, կ'ըսէր մին։

—Եւ ի՛նչ աղուոր աղջիկներ, կ'ըսէր միւսը։

Այո՛, այրերը հասակով միջինէն վեր են և պղնձագոյն տապի՛ վը կարծես արեան ներկուած, հիանալի ձեւեր ունին, ինչպէս վաղեմի արձանագործութիւնը պահած է այդ ձեւերը, և անուշ ու հաճելի դէմք մը։ Ճշմարտապէս փառաւոր մարդիկ են Մաօրիները, իրենց վառ ու խոշոր աչքերով, իրենց քիչ մը զօրեղ այլ նրբագիծ չրթունքներով։ Այժմ պատերազմի կատաղումը անհետանալու վրայ է. ա՛յն առիթներուն հետ որք երբեմն անհրաժեշտ կ'կացուցանէին զայն։

Անտարակոյս, կղզիին ամէնէն հարուստ բնակիչներն եւրոպական ձեւով կ'հագուին, և տակաւին աղնիւ ձեւ մ'ունին իրենց չապիկով, որուն օձիքն աղեղնաձեւ կտրուած է, գօտի վարդագոյն կերպասէ թեկնոցով և մինչեւ կիսակօշիկն իջնող տաբատով։ Ասոնք քառաձայն նուագախմբին ուշադրութիւնը գրաւելու համար գաղմանք չունին։ Ո՛չ. մեր զբօսաշրջիկները Եւրոպական ձեւով տաբատէն նախամեծար կ'համարեն Բոյէնը, որուն գոյնզգոյն բամբակեղէնը մէջքէն կ'իջնէ մինչեւ ոտքին կոճը, և բարձրագիր գլխարկին և մինչեւ իսկ Բանամային (կնիւնէ գըլխարկ մը), երկու սեռերուն հասարակաց ա՛յս գլխարկին տեղ, լաւագոյն կ'համարին բնիկ գլխանոցը, որ ծաղիկներով և տերեւներով հիւսուած է։

Գալով կիներուն, անոնք տակաւին Պուկէնվիլի ներբողած բանաստեղծական ու չնորհազեղ օթաիթուհիներն են, թէ՝ սպիտակ չափըակներ խառնուած ըլլան իրենց մազերուն սեւ հիւսակներուն մէջ, որք ուսերնուն վրայ կ'թաւալին, և թէ՝ իրենց գլուխը ծածկուած ըլլայ նորագիւտ չինուած ա՛յն թեթեւ գլխարկով, «որուն անոյշ անունը գոգցես երգէ (չէմ) մը յառաջ կուգայ», բացագանչեց Իվէռնէս։ Այս բնիկ տարազին հրապոյրին վրայ աւելցուցէք,— որուն գոյները, գեղագիտակի մը գոյներուն պէս, ամենափոքր չարժումին կ'փոխուին —, անոնց վայելուչ քայլուածքը, մեղկ ու թոյլ կեցուածքը, անոյչ ժպիտը, ուչիմ նայուածքը, ներդաչնակ և հնչուն ձայնը, և պիտի հասկցուի թէ ինչո՞ւ համար երբ մին կը կրկնէր, վա՛յ, թչուառական, ի՛նչ գեղեցիկ են մանչերը, միւսները կ'պատասխանէին խմբովին. «և ի՛նչ աղուոր աղջիկներ»։

Երբ Արարիչն այսքան հրաչագեղ տիպարներ կերտած է, կարելի՞ բան է որ խորհած չըլլայ անոնց տալ արժանավայել չրջանակ մը։ Եւ ի՛նչ բան կրնար երեւակայել աւելի հեչտալի քան այս Թաիթեան գիւղանկարները, որոնց բուսականութիւնն այնքան զօրեղապէս կ'ուռճանայ վազուն ջուրերուն և գիչերներու առատ ցօղին ազդեցութեան ներքեւ։

Բարիզէի մերձակայ գաւառակներուն մէջ իրենց պտոյտներու միջոցին, Բարիզցիներն անդադար սքանչացան բուսական հրաչալիքներու այս աշխարհին վրայ։ Թողլով ծովուն եզերքները, որք աւելի նպաստաւոր են մշակութեան, և ուր անտառներուն յաջորդած են կիտրոնիներու, նարինջենիներու, չաքարեղէգներու, կոփնեններու և բամբակենիներու անկաններ, տեսաքօրներու (...), մանիոքի, լեղակի, սորկոյի և ծխախոտի արտեր, անոնք յառաջացան դէպի ներս, թանձրախիտ թաւուտներու ներքեւ, լեռներուն ստորոտը, որոնց կատարները կ'բարձրանան սաւերու և սողորթներու գմբէթէն վեր։ Ամենուրեք կ'երեւին չքեղօրէն աճած վայելուչ նարգիլակենիներ, (վարգափայտ), (երկաթափայտ) պանքուլէններ, և ուրիչ տեսակ տեսակ ծառեր, որոնց արմատներն ուռեղ են, ինչպէս նաեւ փառաւոր, ա՛յն Թանկագին հացածառը, բարձրաբուն, ողորկ ու ճերմակ, իր թուխ կանաչ ու լայն տերեւներով, որոնց միջեւ կ'խմբուին խոչոր պտուղներ, քանդակազարդ կեղեւով, և անոնց ճերմակ միսը կ'կազմէ բնիկներուն գլխաւոր սնունդը։

Նարգիլակենիին հետ ամէնէն հասարակ ծառ է հնդիկ տանձենին (...), որ գրեթէ մինչեւ լեռներուն կատարը կ'աճի, և որուն թաիթեան անունն է ...։ Այս ծառը թանձր անտառներ կ'կազմէ, մինչդեռ մթին թաւուտներ, որոնց մէջէն մարդ դըժուարաւ դուրս կ'ելնէ, եթէ երբեք անոնց անել խառնակոյտին մէջ մանելու անխոհեմութիւնն ունենայ։

Մնաց որ բնաւ վտանգաւոր անասուններ չկան։ Միակ բնիկ չորքոտանին է տեսակ մը խոզ, խոզին ու կինճին միջեւ միջակ տեսակ մը։ Գալով ձիերուն ու եզներուն, անոնք դուրսէն ներածուած են կղզին, ուր կ'բազմանան նաեւ ոչխարներն ու այծերը։ Ուստի կղզիին անասուններն այնքան ճոխ չեն որքան բուսեղէնները, մինչեւ իսկ թռչուններու կողմէ։ Աղաւնիներ ու սալանկաններ կան, ինչպէս Սանտուիչ կղզիներուն մէջ։ Բազմոտանիներն և կարիճէն զատ ուրիչ սողուն չկայ։ Իբրեւ միջատ, կան միայն պիծակներ և մժղուկներ։

Թաիթիի բերքերն են բամբակ, չաքարեղէգ որուն մշակութիւնն ընդարձակուած է ի վնաս ծխախոտին ու խահուէին, յետոյ կուգան քօքօի ձէթը, նարինջ, գաղտակուր և մարգարիտ։ Սակայն այսչափն ալ կ'բաւէ անոնց տալու կարեւոր վաճառականութեան մը՝ Ամերիկայի, Աւստրալիոյ, Նոր—Զելանտայի, Չինաստանի, Ֆրանսայի և Անգլիոյ հետ, այն է 3 միլիոն 200 հազար ֆր. ներածութիւն և $4\frac{1}{2}$ միլիոն ֆր. արտածութիւն։

Բազմաձայն նուագախումբն իր պտոյտներն յառաջ տարաւ մինչեւ Թապարաթու թերակղզին։ Ֆաէթօն ամրոցին այցելութիւն տալով, յարաբերութեան մտաւ ծովային զինուորներու ջոկատին հետ, որ չատ ուրախ եղաւ հայրենակիցներ ընդունելուն համար։

Նաւահանգստին պանդոկներէն մէկուն մէջ, զոր գաղթական մը կ'բանեցնէր, Ֆրասքօլէն պատչաճ ընթացք մը բանեց։ Շրջակայ բնիկներուն և գաւառակին Ֆրնչէն (կառավարիչ) մեծարել տուաւ ֆրանսական գինիներ, զորս ռամիկ տալու հաւանեցաւ պատուարժան պանդոկապետը։ Ասոր փոխարէն, բնիկներն ալ իրենց հիւրերուն ընծայեցին երկրին բերքերէն, պտուղներ և տեսակ տեսակ բանջարներ։

Այս գինարբուքը չատ զուարթ անցաւ։ Հրաւիրեալները քանի մը հարիւր հատ ծխեցին ա՛յն սիկառներէն որոնք չինուած էին կրակի առջեւ չորցած ծխախոտի տերեւով մը, որ տերեւի մը մէջ փաթթուած էր։ Միայն թէ, փոխանակ Թաիթիցիներուն և անոնց կիներուն օրինակին հետեւելու, որք այդ սիկառները բերնէ բերան կ'անցընէին՝ քանի մը չունչ քաչելէ ետքը, Ֆրանսացիք չատոնցած ծխել ֆրանսական ձեւով։ Եւ երբ Միթօին իրենը մատոյց Բէնչինեայի, այս վերջինը չնորհակալութիւն յայտնեց, «Խա մէդաւի» (չատ լաւ) ըսելով, որուն ձայնին զուարճալի ոլորակը զուարթ խնդուք մը պատճառեց բոլոր ներկայ եղողներուն։

Այս պտոյտներու ընթացքին մէջ, աւելորդ է ըսել թէ զբօսաշրջիկները չէին կրնար ամէն իրիկուն վերադառնալ Բաբիզէ կամ Ստէնտըրտ Այլընտ։ Մնաց որ ամենուրեք, գիւղերուն մէջ, ցամ և ցիր բնակարաններուն մէջ, թէ՝ գաղթականներուն և թէ բնիկներուն կողմէ կ'ընդունուէին նոյնքան հաճոյքութեամբ որքան հանգստաւէտութեամբ։

Նոյեմբեր 7րդ օրը զուարճութեամբ անցընելու համար, խորհուրդ ըրին այցելել Վէնիւս հրուանդանը, պտոյտ մը զոր չի կրնար զանց ընել զբօսաշրջիկ մը, եթէ արժանապէս կ'կրէ այդ անունը։

Առաւօտ խիստ կանուխ մեկնեցան թեթեւ քալելով մը։ Կամուրջի մը վրայէն անցան Ֆանթաուա գետակը։ Հովիտէն վեր ելան մինչեւ այն մեծազօրդ ջրվէժը, որ Նիակարայի ջրվէժին կրկին բարձրութիւնն ունի, բայց անկէ չատ նեղ է, և եօթնատուն և հինգ մեդր բարձրութենէ մը վար կ'թափի փառայեղ աղմուկով մը։ Այսպէս Թահարահի բլուրին կողին կառչած ճամբուն հետեւելով, հասան ա՛յն սարակը, զոր Քուք անուանած էր «Մառին սարակը»,— անուն մը որ այն ատեն կ'արդարանար մեկուսացեալ ծառի մը ներկայութեամբը, որ հիմա ծերութենէն չորցած է։ Ծառուղի մը, որուն երկու կողմը անկուած են չքեղ խնկենիներ, Թահարահի գեղէն սկսեալ կ'տանի ա՛յն փարոսն որ կղզիին ամենայետին ծայրին վրայ կ'կանգնի։

Այս տեղը, կանաչազարդ բլուրի մը կէս—ճամբուն վրայ, Քըվրըլի ընտանիքն հաստատած էր իր բնակութիւնը։ Ուստի բնաւ լուրջ չարժառիթ մը չկար, որպէսզի Ուօլդըր Թէնքըրտըն, որուն ամարանոցը հեռուն, չատ հեռուն, Բաբիզէէն անդին կանգնած է, իր պտոյտները յառաջ մղէր մինչեւ Վէնիւսի հրուանդանը։ Սակայն Բաբիզցիները նչմարեցին զինքը։ Մարդը ձիով գացած էր Քըվրըլի ընտանիքին ամարանոցին չրջակաները։ Բարեւ մը փոխանակեց Բաբիզցի զբօսաշրջիկներուն հետ, և անոնց հարցուց թէ միտք ունէի՞ն նոյն իրիկունն իսկ Բաբիզէ վերադառնալու։

— Ոչ, Մր. Թէնքըրտըն, պատասխանեց Ֆրասքօլէն, Տիկին Քըվրըլի կողմէն հրաւէր մ'ընդունեցինք, և հաւանական է որ գիչերը ամարանոցն անցընենք։

—Ուրեմն ցտեսութիւն, պարոններ պատասխանեց Ուօլդըր Թէնքըրտըն։

Եւ այնպէս թուեցաւ թէ մարդուն դէմքը մթագնեցաւ, թէպէտ այդ պահուն ոեւէ ամպ վարագուրած չըլլար արեւը։

Թարգ. Բ. Մ. ՓՕՁԱՃԵԱՆ (Շար.)